
Urgenda İklim Değişikliği Davası

AXEL GOSSERIES • REFİA KADAYIFÇI • SERDE ATALAY

Urgenda İklim Değişikliği Davası

Yayına Hazırlayan: Serde Atalay, Refia Kadayıfçı

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Yayın Tarihi: Ocak, 2019, 1. Baskı

Tasarım Konsept: Ahmet Öęüt

Tasarım Uygulama: Ceket Medya

Kategori: Hukuk

e.ISBN: 978-605-81339-6-9

Ekoloji
Kolektifi

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEğİ

📍 Farabi Sk. No: 24/16 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 425 77 64 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

KISA ÖZGEÇMİŞLER

Axel Gosseries

Louvain Üniversitesi'nde felsefe ve hukuk alanında profesör, FNRS kapsamında araştırmacı ve Ekonomi ve Sosyal Etik alanındaki Hoover Kürsüsü'nde (Hoover Chair) yönetici olarak görev yapmaktadır. Bunların yanında "Taking Age Discrimination Seriously" Projesi'nin baş araştırmacısıdır. Nesiller arası adalet (intergenerational justice) alanında uzmanlaşmıştır. İçlerinde NYU Environmental Law, Loyola of Los Angeles Law Review gibi dergilerin de bulunduğu birçok akademik dergide yayınları bulunmaktadır.

Refia Kadayıfçı

Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2015 yılında mezun oldu. Çevre Hukuku alanında Jean Monnet Bursu'nu kazanarak, Frankfurt Goethe Üniversitesi'nde Hukuk Felsefesi alanında yüksek lisans yaptı. "Justice and Biodiversity Conservation in Developing Countries (Gelişmekte Olan Ülkelerde Adalet ve Biyoçeşitlilik Koruması)" isimli yüksek lisans tezi en yüksek onur derecesi ile ödüllendirildi. 2017 yılında Louvain Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Çevresel Adalet ve Ayrımcılık Hukuku alanında doktorasına başladı. Doktorasına devam etmekte olup Louvain Üniversitesi'nde Ekonomi ve Sosyal Etik konusunda araştırmalar yürüten Hoover Chair'de araştırmacı olarak çalışmaktadır. Buna ilaveten Çek Cumhuriyeti Bilim Akademisi tarafından yürütülmekte olan yaş ayrımcılığı projesi'nde (TADS project) ana araştırmacı olarak çevre davalarını ve özellikle iklim değişikliğini yaş ayrımcılığı perspektifinden incelemektedir.

Serde Atalay

2017 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Halen Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda İş Hukuku alanında yüksek lisans çalışmalarına devam ediyor. Ankara Barosu'na kayıtlı avukat. İnsan hakları hukuku, çevre hukuku ve iş hukuku alanlarında çalışmalar, çeviri ve araştırmalar yapıyor. Daha önce "Çevre İçin Küresel Antlaşma (2018) (Fevzi Özlüer ile birlikte)" ve "Stratejik Planlama Yoluyla Belediyelerin Bütçe Yönetimine Halkın Katılımı (2018) (Fevzi Özlüer ile Birlikte)" isimli çalışmaları Ekoloji Kolektifi tarafından yayımlandı.

KISA ÖZGEÇMİŞLER	3
ÖNSÖZ	5
YETERSİZ İKLİM POLİTİKALARINA KARŞI BİR UMUT: URGENDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVASI	7
AXEL GOSSERIES, REFİA KADAYIFÇI KAYA	
URGENDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVASI İSTİNAF KARARININ ÇEVİRİSİ	11
SERDE ATALAY	

ÖNSÖZ

2018'in Ekim'i, önümüzdeki yıllarda iklim değişikliğiyle mücadele konusu ele alınırken sık sık önemi vurgulanarak dile getirilen bir ay olacağı benziyor. Zira geride bıraktığımız Ekim ayı içerisinde, bu alanda çalışan paydaşları haklı şekilde heyecanlandıran ve umutlandıran iki önemli gelişme yaşandı. Bunlardan ilki, Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (*Intergovernmental Panel on Climate Change, "IPCC"*) tarafından 1.5°C Küresel Isınmaya İlişkin Özel Rapor'un yayımlanması (*Special Report on Global Warming of 1.5°C*, raporun tam adı ve detaylı bilgi için: <http://www.ipcc.ch/report/sr15/>). IPCC'nin, küresel sıcaklık artışının neden 1.5°C'de sınırlandırılması gerektiğini uzun yıllar süren çok ciddi bir araştırmanın sonucunda son derece kapsamlı bu raporla dünya kamuoyu ile paylaşmasının hemen ardından, Hollanda'daki ünlü Urgenda Vakfı davasının üç yıldır beklenen istinaf kararı Lahey İstinaf Mahkemesi tarafından 9 Ekim'de açıklandı. Urgenda davasında ilk derece mahkemesi tarafından verilen karara ilişkin kapsamlı bilgiye, Ekoloji Kolektifi tarafından yayımlanan "*Küresel İklim Değişikliği Hakkında Oslo İlkeleri ve İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları*" kitabından ulaşabilirsiniz.

Bu yayın vasıtasıyla ise sizlere, iklim mücadelesinin hukuki boyutu bakımından çok büyük önem taşıyan bu kararın Serde Atalay tarafından yapılan gayri resmi Türkçe çevirisini sunuyoruz. Çevre hukuku ve çevre mücadelesiyle bağlantısı içerisinde insan hakları hukuku tartışmaları bakımından dönüm noktası niteliğinde olabilecek bu kararın Türkçeye çevrilerek mümkün olduğunca geniş bir kitleye yayılmasını sağlamak, Ekoloji Kolektifi olarak çevre mücadelesinde hukuki veri üretimi misyonumuzun doğurduğu bir nevi gerekliliktir. Zira bu karar, içerdiği geniş kapsamlı olgusal temel ve hukuki muhakeme ile Türk hukuku bakımından çevre mücadelesine farklı bir perspektiften yaklaşılmasını sağlayacak potansiyelde olması açısından da büyük önem taşımaktadır. Türk hukukunun sunduğu imkânlar ile kararda ele alınan (bir kısmı Hollanda hukukuna özgü) hukuki mekanizmalar, kavramlar ve yorumlar karşılaştırmalı olarak incelenirse, Urgenda istinaf kararının Türkiye'de çevre mücadelesine dâhil paydaşlar bakımından yeni pencereler ve tartışma zeminleri oluşturması kaçınılmazdır.

Bu vesileyle, kararın Türkçe çevirisinin yanı sıra, verilen bu kararın içeriğinin ve hangi önemli noktaları barındırdığının açıklamasını içeren, Axel Gosseries ve Refia Kadayıfçı Kaya tarafından kaleme alınan özlü bir makaleye de bu yayında yer verdik. Makalenin aslı The Conversation'da Fransızca olarak yayımlanmış, makalenin yazarlarından Refia Kadayıfçı

Kaya tarafından Ekoloji Kolektifi için Türkçeye çevrilmiştir. Bu makalede yazarlar, Urgenda istinaf kararının tüm esaslı noktalarını, kararın arka planıyla birlikte derleyerek okurlara kararın arz ettiği önem hakkında bilgi vermektedirler.

Çevresel adalet konusunda bir dönüm noktası teşkil eden ve içerdiği muhakeme ve neticesi itibariyle başlı başına bir hukuki ders teşkil eden bu mahkeme kararının, iklim değişikliğiyle mücadelede ataletini sürdüren tüm devletlere ders olması ve ülkemizdeki iklim mücadelesi açısından da yol gösterici olması dileğiyle, iyi okumalar dileriz.

Ekoloji Kolektifi Derneği

YETERSİZ İKLİM POLİTİKALARINA KARŞI BİR UMUT: URGENDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVASI*

AXEL GOSSERIES, REFİA KADAYIFÇI KAYA

Lahey İstinaf Mahkemesi 9 Ekim'de iklim adaleti mücadelesinde sınır taşı olmaya değer kararını açıkladı.¹ Mahkeme, 24 Haziran 2015 tarihinde ilk derece mahkemesinin Hollanda Hükümeti'ni yetersiz iklim politikalarından dolayı mahkûm eden ve 2020 senesine kadar emisyonların 1990 seviyesine kıyasla %25 azaltılmasına hükmeden kararı onadı.²

Hollanda iklim davası 2015 yılında Urgenda isimli çevre vakfının 886 Hollanda vatandaşı adına mahkemeye başvurması ile başlıyor. Şikâyetin ana konusu ise devletin iklim değişikliğine karşı yeterli önlem almaması, devletin iklim konusundaki ataleti.

Sosyal değişiklik yapmayı hedefleyen ve kolektif eyleme dayanan kamu yararı davaları yeni değil. Tarihi 1970 senesine, Amerika'ya dayanıyor.³ Lakin çevresel adaleti konu alan kamu yararı davaları ile nadir karşılaşılıyor. Hollanda iklim davası ise sonuçlanan ilk kamu yararına dayalı iklim değişikliği davası. Birleşmiş Milletler'in 2017'de yayımlanan raporuna göre dünyada iklim değişikliğine atıfta bulunan 894 dava mevcut.⁴ Bu davalardan az bir kısmı Hollanda davasını örnek olarak kolektif eyleme dayanmakta (Belçika⁵, Norveç⁶, İsviçre⁷,

* <https://theconversation.com/larret-urgenda-un-espoir-face-a-linertie-des-politiques-climatiques-105869>

1 *The State of the Netherlands v. Urgenda Foundation*, ECLI:NL:GHDHA:2018:2610 [2018] Gerechtshof Den Haag, C/09/456689/ HA ZA 13-1396.

2 *Urgenda Foundation v. Kingdom of the Netherlands*, ECLI:NL:RBDHA:2015:7196 [2015] Rechtbank Den Haag, C/09/456689/HA ZA 13-1396.

3 <https://www.press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/R/bo3621952.html>

4 <http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/20767/climate-change-litigation.pdf?sequence=1&isAllowed=y> s.11

5 *VZW Klimaatzaak v. Kingdom of Belgium & et al.* (2015)
<https://affaire-climat.be/>

6 *Greenpeace Nordic Ass'n and Nature and Youth v. Ministry of Petroleum and Energy* (2016)
<https://www.savethearctic.org/en/people/sarcticoil/background-documents/>

7 *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz v. Bundesrat* (2016)
<https://ajnees-climat.ch/>

İrlanda⁸, Avrupa Birliği⁹). Devam eden bu davaların iklim adaleti lehine sonuçlanması açısından Lahey Mahkemesi'nin davayı ele alma usulü büyük bir öneme sahip:

Karbon Emisyonunun Acilen Azaltılması “Emri”

Hollanda mahkemesi karbon emisyonu seviyesinde %25 oranının altında bir azaltım hedefleyen politikaların devletin “özen yükümlülüğü” nün ihlali olacağını kabul etti. Mahkeme bu muhakemesinde bilimsel araştırmaları, uluslararası hukuku, özellikle Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (HDİP) görüşmelerinde belirlenen %25-%40 arasında emisyon azaltımı hedefini esas aldı.

Hollanda'nın iklim değişikliğine bağlı yaşayacağı çevresel sorunlar, şüphesiz sadece Hollanda hükümetinin sorumluluğu değil. İklim değişikliği küresel bağlamda ve birçok devletin, özel şirketin emisyonları sebebiyle gerçekleşiyor. Bu sebeple davalı tarafından söz konusu hükümetin eylemsizliği ve iklim değişikliğinin etkileri arasında hukuki bir nedensellik bağının kurulamayacağı iddia edilmmişti. Mahkeme, davacıların zarar tazminatından ziyade tedbir mahiyetinde emir talep etmesi dolayısıyla, Hollanda hükümetinin ataleti ve ihlal edilen haklar arasında zayıf bir nedensellik bağının yeterli ve kurulmuş olduğuna karar verdi.

Mahkemenin bu tutumunun güçler ayrılığı ilkesiyle çelişiyor gibi görünmesi davalının en ikna edici çekincesi olarak karşımıza çıkıyor. Zira Mahkeme kanunu uygulamanın ötesinde kanunlaşmamış bir politikanın yetersizliğine hükmediyor. Mahkeme bu iddialara cevaben kararın yasa koyucuya bir şey dayatmadığını sadece davacıların istemi üzerine hukuki bir iklim politikasının nasıl olması gerektiğine hükmedildiğini belirtti.

Yaş ve Gelecek Nesiller Sorunu

İklim değişikliğinin yıkıcı etkileri günümüzde baş gösteriyor ama öncelikli olarak gelecek nesilleri ilgilendiriyor. Hollanda davası bu konuda üç önemli ders içeriyor.

İlk olarak Mahkeme Urgenda Vakfı'nın gelecek nesilleri temsil etmek istemesinin hukuken kabul edilebilir olmadığı, sadece mevcut kişilerin temsil edilebileceği görüşünde. Bu görüş Filipinler'de açılan Opposa davasında gelecek nesillerin -henüz doğmayan insanların- yasal olarak temsil edilebileceğini geliştiren doktrini marjinalleştiriyor.¹⁰

İkinci olarak Mahkeme, önlem alınmaması halinde günümüzde yaşayan en genç bireylerin iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ile ömürleri boyunca yüzleşecek olmasının dava için gerekli temeli oluşturduğunu kabul ediyor. Devam eden bazı iklim davaları da, örneğin Norveç, genç bireylerin haklarını öne çıkarıyor.

8 *Friends of the Irish Environment CLG v. Fingal County Council* (2017) <https://www.climatecaseireland.ie/>

9 *Armonda Ferrao Carvalho and others v. The European Parliament, The Council* (2018). <https://peoplesclimatecase.caneurope.org/>

10 *Minors Oposa v. Secretary of the Department of Environment and Natural Resources (DENR)*, Temmuz 30, 1993, 33 İLM 175 (1994). Dava hakkında: Axel Gosseries (2008). On future generations' future rights. *Journal of Political Philosophy*, 16(4), 446-474. P. 466-467.

Son olarak, yaş ve nesiller konusunda iki unsuru birbirinden ayırmamız gerekli: iklim değişikliğinin “yaş grubu etkileri” ve “nesiller üzerinde etkileri”. Bazı nesillerin iklim değişikliğinde diğer nesillerden daha fazla etkileneceğini söylemek ayrı, bazı yaş gruplarının daha fazla etkileneceğini söylemek ayrı. Mahkeme, iklim değişikliğinin gelecek nesillere ve mevcut genç nesillere etkisini değerlendiriyor. Ama yaş grubu etkilerini öne çıkaran davalar da mevcut. Örneğin İsviçre’de “İsviçre büyükanneleri” tarafından açılan iklim değişikliği davası yaşlı kadınların iklim değişikliğine bağlı sıcak hava dalgalarından özellikle etkilendiğini savunuyor.

İnsan Hakları ve Ayrımcılık

Lahey Mahkemesi kararı, insan hakları hukukunun iklim davalarında kullanılması açısından büyük önem taşıyor. Mahkeme, iklim değişikliğine karşı yeterli önlem alınmamasının yaşam hakkını ve özel hayat-aile hayatı hakkını (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) madde 2 ve 8) ihlal ettiğine hükmetti.

Hollanda Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin aksine bireysel değil kolektif hakları konu alan bir davada AİHS hükümlerinin uygulanabileceğini savunmuş oldu. Mahkeme bu tavrını “Hollanda Mahkemeleri kendi usulüne bağlıdır, AİHS’de belirtilen usule bağlı değildir” diyerek gerekçelendirdi.

AİHS’nin 8. maddesi özel hayat-aile hayatı hakkı başlığını taşısa da 1990’dan beri bireysel çevresel hakları konu alan davalarda kullanılıyor.¹¹ Mahkeme bu maddeyi iklim davasında kullanarak maddenin kullanım alanını genişletmiş oldu.

AİHS’nin 2. ve 8. maddesinin davada beraber kullanılmış olmasına karşın eşitlik ve ayrımcılığı düzenleyen 14. maddeye yer verilmedi. Oysa bazı nesillerin ve yaş gruplarının iklim değişikliğine karşı diğerlerinden daha kırılgan olması, iklim politikalarındaki ataletin ayrımcılık yönüne temas ediyor. Hâlihazırda iki iklim değişikliği davası ayrımcılık hukukundan yararlanıyor (Juliana ve Amerika, AB Davası). Ayrımcılığa dayalı hukuk yolunun değerlendirilmesinin iklim adaleti açısından önemli olduğu görüşündeyiz.¹²

¹¹ *Powell and Rayner v. UK*, 12 E.H.R.R. 355 (1990).

¹² A Gosseries, ‘Environmental Degradation as Age Discrimination’ (2015) e-Pública. Revista electronica de Direito Pública.

URGENDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DAVASI

İSTİNAF KARARININ ÇEVİRİSİ*

ÇEVİRİ - SERDE ATALAY

LAHEY İSTİNAF MAHKEMESİ¹

Medeni-Hukuk Bölümü

Dava numarası: 200.178.245/01

Dava/iş liste numarası: C/09/456689/ HA ZA 13-1396

yukarıda bahsi geçen dava numaralı şu davada

9 Ekim 2018 Tarihli Karar:

Lahey'de yerleşik,

esas soruna ilişkin istinafta istinafa başvuran taraf konumundaki,

karşı-istinafta cevap veren taraf konumundaki,

bundan böyle "Devlet" olarak anılacak,

avukatı: Lahey'den Mr. G.J.J. Houtzagers olan

HOLLANDA DEVLETİ (Altyapı ve Çevre Bakanlığı)

karşısında:

* <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHDHA:2018:2610> (Kararın internet sayfasındaki gayri resmi İngilizce çeviri için beyan edilen sorumluluk reddi, aşağıda aynen çevrilmiştir.)

Sorumluluk reddi: Bu istinaf hükmünün çevirisi sadece bilgi verme amaçlıdır. Metnin çevirisi gayri resmi bir çeviridir. Bu çevirideki muhtemel hatalar ve/veya ihmaller için sorumluluk öne sürülemez. Hükmün Hollandaca metni tek özgün ve resmi metnidir. (ECLI numarası: ECLI:NL:GHDHA:2018:2591)

Urgenda iklim davası. AİHS m. 2 ve 8 uyarınca özen yükümlülüğü. Sera gazı emisyonları azaltımı.

1 İngilizce aslı "The Hague Court of Appeal" olarak geçmektedir. Her ne kadar karar Türkiye'de de esasen "temyiz kararı" olarak algılanarak kamuoyuna yansımışsa da, Hollanda yargı sistemindeki mahkeme teşkilatı incelediğinde, kendisi tekrar maddi vaka incelemesi de yapan bu mahkemenin hukuken doğru tercümesinin "istinaf mahkemesi" olduğu düşünüldüğünden, bu çeviri tercih edilmiştir. Zira bu karara karşı Hollanda'nın en yüksek mahkemesi konumundaki Yüksek Mahkeme'de (Supreme Court) Hükümet'in temyiz hakkı bulunmaktadır ve hatta 16 Kasım 2018'de Hükümet, bu kararı temyize götürme niyetini dile getirmiştir. Bu haber için bkz. <https://www.urgenda.nl/en/dutch-government-fights-obligations-to-act-on-climate-change/> (çevirmenin notu [bundan böyle ç.n.]).

Amsterdam’da kurulan,
 esas soruna ilişkin istinafta cevap veren taraf konumundaki,
 karşı istinafta istinafa başvuran taraf konumundaki,
 bundan böyle “Urgenda” olarak anılacak,
 avukatı: Amsterdam’dan Mr. J.M. van den Berg olan

URGENDA VAKFI DAVA SÜRECİ

Mübaşirin 23 Eylül 2015 tarihli tebliğiyle, Devlet, 24 Haziran 2015’te Lahey Bölge Mahkemesi’nce taraflar arasındaki davada verilen karara karşı istinafa başvurmuştur (ECLI:N-L:RBDHA: 2015:7145). Devlet 12 Nisan 2016 tarihli İstinaf Beyannamesi’nde (ekler dâhil) 29 istinaf gerekçesi sunmuştur. Urgenda, 18 Nisan 2017 tarihli istinaf savunmasında (ekler dâhil) istinaf gerekçelerine itiraz etmiş ve bir istinaf gerekçesi sunarak karşı istinafa başvurmuştur. Devlet karşı istinaftaki 27 Haziran 2017 tarihli istinaf savunmasıyla cevap vermiştir. Mahkeme, 30 Nisan 2018 tarihli bir mektupla, 28 Mayıs 2018 tarihli sözlü savunmalarda taraf avukatlarının söz konusu sorulara odaklanmasını talep ederek taraflara çeşitli sorular sormuştur. Duruşma esnasında Urgenda, önceden hem Mahkeme’ye hem de Devlet’e gönderilen “İstinaf Mahkemesi’nin sorularına cevapları içeren ve sözlü savunmalar için ilave Ekleri içeren bir belge” ikame etmiş, bunun yanı sıra aynı duruşmada Devlet Mahkeme’ye “30 Nisan 2018 tarihli soruların cevapları” başlıklı bir belge sunmuştur. Her ne kadar her iki taraf da İstinaf Mahkemesi’nin talebini harfiyen yerine getirmemiş olsa da, iki taraf da olayların bu şekilde gelişmesine itiraz etmemiştir, bu nedenle de Mahkeme, sorularına verilen cevapları yargılamaya ilişkin belgeler olarak dikkate alacaktır. 28 Mayıs 2018’de taraflar, gönderilen yazılı savunmalar temelinde davalarını avukatları Mrs. G.J.H. Houtzagers ve E.H.P. Brans (Devlet yönünden) ve *mrs.* J.M. van den Berg ve M.E. Kingma (Urgenda yönünden) eliyle savunmuşlardır. Sözlü savunmaların öncesinde, Devlet 75 ile 79 arası Ekleri, Urgenda da 145 ile 165 arası Ekleri sunmuştur. 28 Mayıs 2018’de, Mahkeme bu belgelerin kayıtlara geçmesini emretmiştir. Sonrasında hükmün verilmesinin planlandığı sözlü savunmalar duruşmasının bir mahkeme kaydı oluşturulmuştur.

İSTİNAFIN İNCELENMESİ

Uyuşmazlığın tanıtılması ve olayların genel çerçevesi

1. Özetle, bu iklim davasındaki istinafa ilişkin dava süreci, Urgenda’nın, Devlet’e, 2020 sonu itibariyle Devlet politikasında öngörülenden daha iddialı bir sera gazı emisyonu azaltımı hedefine ulaşmasının emredilmesi istemine ilişkindir.
2. İstinafa konu kararın (bundan böyle “karar” olarak anılacaktır) 2.1’den 2.78’e kadarki hukuki gerekçelerinde bölge mahkemesince saptanan olaylar taraflar arasında ihtilafa konu olmadığından, Mahkeme de bunları hareket noktası olarak kabul edecektir. Ancak

belirtilmelidir ki taraflar bu olaylardan bazılarının tartışılması ve özellikle de talep çerçevesinde bunlardan çıkarılabilecek sonuçlar konusunda anlaşmazlık içerisindeydi.

3. İnceleme, uyuşmazlığın ve olayların genel çerçevesinin (hukuki gerekçe 3) tanıtılmasıyla başlamakta; bunu anlaşmaların, uluslararası sözleşmelerin, politika önerilerinin ve küresel boyuttaki, AB ve Hollanda boyutundaki gerçek durumun (hukuki gerekçeler 4-26 arası), Mahkeme'nin 28 Mayıs 2018'deki sözlü savunmalara (yani tartışmanın sona erdiği ve hükmün planlandığı an) kadarki süreci hareket noktası olarak aldığı kısa bir tasvirini izlemektedir.

(3.1) Urgenda ('Urgent Agenda') toplumun farklı kesimlerinden üyelere sahip bir vatandaş platformudur. Platform iklim değişikliğinin engellenmesi için planların ve önlemlerin geliştirilmesi ile ilgilenmektedir. Kendi tüzüğüne göre Urgenda, amacı, Hollanda'dan başlayarak daha sürdürülebilir bir topluma geçiş sürecini teşvik etmek ve hızlandırmak olan bir vakıftır.

(3.2) Sanayi Devrimi'nin başlangıcından bu yana insanlık, büyük ölçekte enerji tüketmiştir. Bu enerji ağırlıklı olarak fosil yakıtların (kömür, petrol, doğal gaz) yakılmasından elde edilmiştir. Yakma süreci, bir kısmı atmosfere salınan – ve yüzlerce yıl ya da daha uzun süre orada kalan – ve bir kısmı da okyanus ve orman ekosistemleri tarafından emilen CO₂ (karbondioksit) üretir. Bu arada, ormansızlaşma ve yükselen deniz suyu sıcaklıkları nedeniyle de bu emilim kapasitesi azalmaktadır.

(3.3) CO₂, diğer sera gazlarıyla birlikte, Dünya tarafından salınan sıcaklığı atmosfere hapseden başlıca sera gazıdır (sera etkisi denilen etki). Daha fazla CO₂ atmosfere salındıkça sera etkisi artmakta, bu da sonuç olarak küresel ısınmayı daha da kötüleştirmektedir. Belirtmek gerekir ki iklim sistemi sera gazı emisyonlarına geç yanıt vermektedir, yani bugün salınan sera gazlarının tam, ısıtıcı etkisi bundan ancak 30-40 yıl sonra ortaya çıkacaktır. Metan, nitroz oksit ve flüorlu gazlar gibi, daha az dille getirilen ısıtma etkisine sahip ve başka bir hızda çözünen, CO₂ dışında başka sera gazları da vardır.

(3.4) Sera gazlarının atmosferdeki yoğunluğu birim/kısaltma 'ppm' (parts per million ['milyonda bir']) ile gösterilir. 'ppm CO₂-eq (parts per million CO₂ equivalent ['CO₂'ye denk gelen milyonda bir']) CO₂ dışındaki sera gazı miktarının ısıtma etkisi bakımından CO₂'e çevrilmesi suretiyle tüm sera gazlarının birlikte yoğunluğunu göstermek için kullanılır. Bölge mahkemesi gibi (uyuşmazlığa konu karardaki hukuki gerekçe 2.14), Mahkeme de bu andan itibaren işbu hükümden, 'ppm CO₂-eq' kastedilse bile 'ppm' kısaltmasını kullanacaktır. Mahkeme ppm ile başka bir şeyi ifade etmek isterse, bu özel olarak belirtilecektir.

(3.5) Günümüzdeki küresel ısınma seviyesi Sanayi Devrimi'nin başlangıcına kıyasla 1.1°C daha sıcak bir derecededir. Hâlihazırdaki sera gazı yoğunluğu yaklaşık 401 ppm düzeyindedir. İnsan kaynaklı CO₂ emisyonları küresel ölçekte devam etmektedir ve geçtiğimiz on yıllar boyunca, küresel CO₂ emisyonları yılda %2 oranında artmıştır ki bu, küresel ısınmanın tüm şiddetiyle devam etmesinin nedenidir. Uzunca bir süredir iklim bilimi camiasında ve dünya genelinde küresel sıcaklığın 2°C'yi aşmaması gerektiği konusunda genel bir

fikir birliği mevcuttur. 2100 yılına gelindiğinde sera gazı yoğunluğu 450 ppm'i aşmazsa, 2°C hedefinin gerçekleşmesi için makul bir başarı şansı vardır. Ancak son yıllarda, tehlikesiz bir ısınma artışının, daha az bir seviyeyi yani 430 ppm seviyesini gerektiren 1.5°C'yi aşmaması gerektiği yönünde bir kavrayış gelişmiştir. Bu çıkış noktaları akılda tutulduğunda, sera gazı emisyonları ve özellikle de CO2 emisyonları için çok kısıtlı bir alan ('bütçe') vardır. Bu bütçe 'karbon bütçesi', 'CO2 bütçesi' veya 'karbondioksit bütçesi' olarak da bilinmektedir.

(3.6) Yukarıdaki açıklamalar ışığında denilebilir ki dünya genelinde toplumlar sera gazı ve özellikle CO2 emisyonunun azaltılması için bir şeylerin yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Ancak, bu hususun aciliyeti küresel camiada farklı şekilde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, belli başlıları uyuşmazlığa konu kararın 2.34 ile 2.78 numaralı hukuki gerekçelerinde kendisine kapsamlı biçimde yer bulan çeşitli anlaşmalar, sözleşmeler ve düzenlemeler BM bünyesinde, AB'de ve Hollanda tarafından oluşturulmuştur. Küresel ısınma, daha az sera gazının atmosfere salınması temin edilerek önenebilir ya da azaltılabilir. Bu durum 'azaltma' olarak bilinmektedir. Ek olarak, deniz seviyesinin altında olan alanlara set çekmek dâhil olmak üzere, küresel ısınmanın sonuçlarıyla baş etmek için çeşitli önlemler alınabilir. Buna da 'adaptasyon' denilmektedir.

(3.7) Devlet, CO2 emisyonlarını radikal şekilde azaltma ve nihayetinde tamamen sona erdirmeye hedefini desteklemektedir. Avrupa Konseyi, AB'nin, sera gazı emisyonlarının *hepsi 1990'a kıyasla olmak üzere 2020 itibarıyla %20, 2030'da en az %40 ve 2050'de %80-95 oranında azaltılmasını sağlmasına karar vermiştir. Hollanda için bu, 2020 itibarıyla ETS-dışı (ETS = European Emissions Trading System, "Avrupa Emisyon Ticareti Sistemi") sektör bakımından en az %16 ve ETS sektörü bakımından %21 azaltma hedefine karşılık gelmektedir; uyuşmazlığa konu karardaki hukuki gerekçe 4.26'ya ve işbu hükümdeki gerekçe 17'ye bakınız. İlk derece mahkemesindeki savunma duruşmasında, Devlet her iki sektörün de 2020 itibarıyla 1990'a kıyasla %14'ten %17'ye kadar bir azaltmayı sağlamış olmasını beklediğini belirtmiştir. En güncel Koalisyon Anlaşması'nda (2017), Devlet 2030'da 1990'a kıyasla en az %49 ulusal emisyon azaltımını hedeflediğini duyurmuştur. 2017'de, Hollanda'daki emisyonlar 1990'a kıyasla %13 oranında azalmıştır.*

(3.8) Urgenda, azaltım hedeflerinin, en azından 2020'ye kadarki sürece tekabül edenlerin, yeterince iddialı olmadığı görüşündedir ve ilk derece mahkemesinde – başka hususların yanı sıra – Devlet'e, kümülatif sera gazı emisyonu hacmini 2020 sonu itibarıyla 1990'a kıyasla %40 veya en azından %25 oranında azaltmayı başarmasının emredilmesini talep etmiştir.

(3.9) Özetle, bölge mahkemesi 2020 sonu itibarıyla 1990'a kıyasla en az %25 azaltım yapılmasını emretmiş ve Urgenda'nın diğer tüm iddialarını reddetmiştir. Urgenda diğer iddiaların reddedilmesine veya %25'ten daha fazla azaltım isteminin reddine karşı istinafa başvurmamıştır. Buna göre, işbu istinaf sürecinde 2020 itibarıyla en az %25'ten daha fazla bir azaltıma hükmedilemez ve Urgenda'nın diğer iddiaları da artık uyuşmazlık konusu değildir.

Anlaşmalar, uluslararası sözleşmeler, politika önerileri ve gerçek durum

Küresel ölçek

Arka plan

4. 1972’de, uluslararası çevre politikasının ve çevre hukukunun temel ilkelerini ortaya koyan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Deklarasyonu ile sonuçlanan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı Stockholm’de gerçekleşmiştir. Bu konferansın bir sonucu olarak, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (“*United Nations Environment Program*”, UNEP) kurulmuştur. UNEP ve Dünya Meteoroloji Örgütü (“*World Meteorological Organisation*”, WMO) 1988’de BM himayesi altında Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli’ni (“*Intergovernmental Panel on Climate Change*”, IPCC) oluşturmuştur. IPCC, yayımlanan bilimsel araştırmalara dayanarak iklim değişikliğinin çeşitli boyutlarına ilişkin fikir sahibi olmayı amaçlamaktadır. Güncel iklim değişikliği bilimi ve iklim gelişmeleri hakkında rapor yayınlamaktadır. Mahkeme aşağıda iki IPCC raporunu, AR4 ve AR5’i tartışacaktır:

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

5. 1992’de, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi sonuçlandırılarak, o tarihten bu yana yürürlüğe girmiş ve Hollanda dâhil, dünya genelinde toplumların çoğu tarafından onaylanmıştır. Sözleşme, Dünyanın ekosistemini ve insanlığı korumayı amaçlamakta ve günümüzdeki ve gelecekteki nesillerin korunması için sürdürülebilir bir kalkınmayı öngörmektedir. Sözleşme’nin dibacesi diğer hususlarla birlikte şu temel düşünceyi içermektedir: “İklim sistemini bugünkü ve gelecekteki kuşaklar için korumaya kararlıdır.”

6. Sözleşmenin 2. maddesi aşağıdaki gibidir:

“İşbu Sözleşme’nin ve Taraflar Konferansı’nın benimseyebileceği herhangi bir ilgili yasal belgenin nihai amacı, Sözleşme’nin ilgili hükümlerine uygun olarak, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunu, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde sabitlemeyi başarmaktır. Böyle bir düzeye, ekosistemin iklim değişikliğine doğal bir şekilde uyum sağlamasına, gıda üretiminin zarar görmemesine ve ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir şekilde devamına izin verecek bir zaman dilimi dâhilinde ulaşılmalıdır.”

7. Madde 3, tarafların bu amaca ulaşmakta rehber edineceği birtakım ilkelerden (hakkaniyet ilkesi, ihtiyatlılık prensibi ve sürdürülebilirlik prensibi) söz etmektedir.

8. Özetle, Sözleşme’nin tarafları aşağıdaki hususları üstlenir:

- İklim sistemini, gelecek kuşakların menfaatine de olmak üzere, hakkaniyet ilkesi temelinde ve sorumluluklarına ve kapasitelerine uygun olarak, iklim değişikliği yönünden özellikle zayıf olan veya Sözleşme nezdinde orantısız bir yük altına girmek zorunda kalacak gelişmekte olan ülkeleri göz önünde bulundurarak korumak;
- İklim değişikliğinin nedenlerini öngörmek için ihtiyati önlemler almak ve bu nedenleri mümkün olduğunca engellemek ve bilimsel kesinliğin eksikliğini gerekçe göstererek söz konusu önlemleri ertelemek.

9. Madde 4’te, Sözleşme tarafları iki gruba ayrılmıştır: bunlar Ek I (“*Annex I*”) ülkeleri

(Hollanda dâhil, gelişmiş ülkeler) ile Ek II ("*Annex II*") ülkeleridir (gelişmekte olan ülkeler). Kişi başı emisyon miktarları, emisyonlarının uzun geçmişi ve kaynaklarının temeli dikkate alınarak, Ek I ülkeleri, iklim değişikliğiyle ve bunun olumsuz etkileriyle mücadelede liderlik etmek zorundadır. 1990 seviyesi sera gazı emisyonlarına dönmek amacıyla, bireysel ya da toplu olarak aldıkları önlemler hakkında periyodik olarak rapor vermek mecburiyetindedirler. Bir bağımsız uzmanlar grubu bu raporları değerlendirecektir.

10. Madde 7'de, genelde her yıl toplanan (İklim Konferansı denilen) Taraflar Konferansı ("*Conference of the Parties*", COP) oluşturulmuştur. Kararları her zaman hukuken bağlayıcı olmasa da COP, Sözleşme'nin yüksek karar verici organıdır.

11. Çeşitli COP'lar (İklim Konferansları) gerçekleştirilmiştir, örneğin:

- * 1997'de, **Kyoto'da** (COP 3): O dönemdeki tüm AB Üye Devletleri dahil olmak üzere bazı Ek I ülkeleri arasında gerçekleşen, başka hususların yanı sıra her bir Ek I ülkesi bakımından 2012'ye kadarki süreç için üzerinde anlaşılan emisyon azaltımını içeren bir anlaşmanın, yani **Kyoto Protokolü'nün** kabul edildiği konferans;
- * 2007'de, **Bali'de** (COP 13): Azaltmaya, adaptasyona, teknolojik işbirliğine ve finansal desteğe ilişkin anlaşmaların temelini oluşturan **Bali Eylem Planı'nın** kabul edildiği konferans. Plan, 2°C ısınma hedefinin altında kalmak için Ek I ülkelerinin 2020 itibarıyla 1990'a kıyasla %25-40 arası emisyon azaltımını sağlamaları gerektiğini belirten bir tablo dâhil AR4'e detaylı atıflar yaparak Ek I ülkeleri için radikal azaltım hedeflerinin gerekliliğini kabul etmektedir;
- * 2009'da, **Kopenhag'da** (COP 15): Kyoto Protokolü'ne bir ek yapılması ya da Protokol'ün devamı konusunda bir anlaşmaya varılamayan konferans;
- * 2010'da, **Cancún'da** (COP 16): IPCC raporlarındaki bilimsel bulgulara dayanarak - diğer hususların yanı sıra, dibacesinde radikal bir emisyon azaltımının aciliyetine değinilmesi dâhil olmak üzere -, hedefin 1.5°C'de güçlendirilmesi ihtimali ile birlikte, 2°C'yi aşmayan uzun vadeli küresel ısınma hedefinin tanınmasını içeren konferans. Ayrıca COP, Ek I ülkelerinin iklim değişikliğiyle mücadelede liderlik etmeye devam etmesi gerektiğini ve bunun, Ek I ülkelerinin sera gazı emisyonlarını *grup halinde* 2020 itibarıyla 1990'a kıyasla %25-40 oranında azaltmasını gerektirdiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra COP, Ek I ülkelerini, bireysel ya da toplu olarak, Ek I ülkelerinin (**Cancún vaatleri** denilen) önceki taahhütlerine kıyasla çabalarının seviyesini arttırmaya teşvik etmiştir.
- * 2011'de, **Durban'da** (COP 17): Sürece dâhil ülkelerin azaltma hedeflerindeki temel farklılıklarla ve 'muhtemel' (>%66) bir 2°C / 1.5°C hedefini gerçekleştirme senaryolarıyla ve en geç 2015'te yeni, hukuken bağlayıcı bir iklim anlaşması ya da protokolü akdetmekle ilgili, bunun yanı sıra Ek I ülkeleri için 2020 itibarıyla %25-40 oranında arzu edilen azaltım oranlarından bahseden ortak bir bildirim barındıran konferans.
- * 2012'de, **Doha'da** (COP 18): Ek I ülkelere 2020 için azaltım hedeflerini en %25-40'a yükseltmeleri yönünde çağrı yapılan konferans. Bu COP esnasında, Kyoto Protokolü'ne ekli olarak 2020'ye kadarki emisyon azaltım yükümlülüklerini içeren **Doha Değişikliği**

kabul edilmiştir. AB, - özette - diğer gelişmiş ülkelerin de aynı şeyi yapması şartıyla 2020 itibariyle %30 azaltım hedefine erişme teklifiyle birlikte, bir kez daha 2020 itibariyle %20 azaltım sözü vermiştir. Bu koşul yerine getirilmemiş ve Doha Değişikliği (henüz) yürürlüğe girmemiştir;

- * 2013'te, **Varşova'da** (COP 19): 2020'ye kadarki süreçte hedefi yükseltme çağrısı ile Ek I ülkelerine bu ülkelerin Doha'da teyit edildiği üzere azaltım hedeflerini 2020 itibariyle %25-40 hedefiyle uyumlu hale getirmesi çağrısının yapıldığı konferans;
- * 2015'te, **Paris'te** (COP 21) (Paris İklim Konferansı): **Paris Anlaşması'na** öncülük eden konferans (ayrıca bakınız hukuki gerekeç 15);
- * 2016'da, **Marakeş'te**: Mevcut emisyon azaltımı hedefleriyle Paris Anlaşması hedefleri arasındaki farkı kapatmak ve bunun yanı sıra 2020 öncesinde daha fazla iklim hareketi için daha azimli ve daha yoğun bir işbirliği çağrısının yapıldığı konferans;
- * 2017'de, **Bonn'da** (COP 23): 2020'ye giden süreç süreçte 'artan harekete' duyulan ihtiyacın doğrulandığı konferans.

IPCC

12. Bu dava bağlamında, aşağıdaki IPCC raporları özellikle önemlidir:

AR4 (IPCC Dördüncü Değerlendirme Raporu, "*IPCC Fourth Assessment Report*", 2007): Bu rapor, 2°C'den daha fazla küresel ısınmanın tehlikeli ve geri dönülemez iklim değişikliğine neden olacağını açıklamaktadır. 2°C eşliğinin aşılması için %50'den daha fazla olasılığa ('olma ihtimali olmama ihtimalinden daha yüksek') sahip olmak için rapor, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun 2100'de 450 ppm civarı bir seviyede sabitlenmesi gerektiğini belirtmektedir (bundan böyle: '450 senaryosu'). IPCC, bazı azaltım hedeflerinin analizi sonucunda bu raporda (Kutucuk 13.7'ye bakınız), 450 senaryosuna ulaşabilmek için, Hollanda dâhil Ek I ülkelerinin toplam sera gazı emisyonunun 2020'de 1990'dakinden %25-40 daha az olmasının zorunlu olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Rapor ayrıca azaltmanın genel itibariyle adaptasyondan daha iyi olduğunu ifade etmektedir.

AR5 (IPCC Beşinci Değerlendirme Raporu, "*IPCC Fifth Assessment Report*", 2013-2014): Bu rapora göre, 2100'de atmosferdeki sera gazı yoğunluğu 450 ppm civarında sabitlendiğinde küresel sıcaklığın 2°C altında kalması yönünde 'muhtemel' (>%66) bir olasılık vardır. Bu senaryo, 450 ppm yoğunluk seviyesinde 2°C hedefine ulaşma olasılığının 'olma ihtimali olmama ihtimalinden daha yüksek' (>%50) olarak değerlendirildiği AR4 raporundan daha avantajlı görünmektedir. Ancak, AR5'teki senaryoların %87'sinde değerlendirme varsayımları negatif emisyonlara, yani atmosferden çekilen CO2'e göre hesaba katılmıştır. AR4 ise negatif emisyonları saymamaktadır. 2100'de 500 ppm civarında sabitlenme 2°C hedefine ulaşmak için %50'den daha fazla şans ('olma ihtimali olmama ihtimalinden daha yüksek') tanımaktadır. Sadece sınırlı sayıda araştırma küresel ısınmanın 1.5°C'de sınırlandırılmasına yol açacak senaryoları incelemiştir. Bu senaryolar 2100'de 430 ppm'den daha az yoğunluğu varsaymaktadır.

UNEP

13. 2010'dan beri UNEP, 'emiyon farkı' denilen, belli bir yıl içindeki arzu edilen emiyon seviyesi ile ilgili ülkelerin taahhüt ettikleri azaltım hedefleri arasındaki farka karşılık gelen kavramla ilgili yıllık raporlar yayınlamıştır. 2013 raporunda UNEP, art arda üçüncü kez, taahhütlerin yetersiz olduğunu ve sera gazı emiyonunun azalacağı yerde yükseldiğini belirtmiştir. UNEP, Ek I ülkelerinin tümünün emiyon hedeflerinin birlikte, AR4'te gerekli görülen 2020'de %25-40 azaltımı gerçekleştirmeye yeterli olmadığı ve dolayısıyla 2020 itibariyle emiyonların en az maliyetle 2°C hedefine ulaşmaya yetecek kadar düşük olması ihtimalinin gittikçe azaldığı kanaatine varmıştır. UNEP'e göre, her ne kadar sonradan gerçekleşecek azaltım faaliyetleri en nihayetinde aynı sıcaklık hedeflerine erişmek için yeterli olabilirse de, bunlar en azından daha zor, daha pahalı ve daha riskli olacaktır (karardaki alıntılara bakınız, 2.29'dan 2.31'e kadarki hukuki gerekçeler).

14. 2017 UNEP raporu, Paris Anlaşması ışığında, arttırılmış 2020-öncesi azaltım faaliyetlerinin her zamankinden daha acil olduğunu belirtmiştir. UNEP ayrıca emiyon farkının 2030 itibariyle kapatılmaması halinde, 2°C hedefine erişmenin son derece ihtimal dışı olduğunu vurgulamıştır. Paris Anlaşması'nın temelini oluşturan azaltım hedefleri tam anlamıyla uygulanırsa bile, 2°C hedefiyle uyumlu olan karbon bütçesinin %80'i 2030 itibariyle tüketilmiş olacaktır. 1.5°C hedefinden başlamak, karbon bütçesinin o zamana gelindiğinde çoktan tüketilmiş olacağı anlamına gelmektedir ki bu, UNEP'in 2020 için daha iddialı hedefler çağırısı yapmasının nedenidir.

Paris Anlaşması

15. 22 Nisan 2016'da imzalanan ve 4 Kasım 2016'da yürürlüğe giren, 2020 ve sonrası süreci kapsayan Paris Anlaşması, BM İklim Değişikliği Sözleşmesi'nden farklı bir sistemi uygulamaktadır. Burada her ülke, kendi bireysel sorumluluğu bakımından hesap vermeye zorlanmaktadır (aşağıdan-yukarıya yaklaşımı). Sözleşme tarafları artık küresel emiyon anlaşmaları akdetmeye uğraşmamaktadır. Özetle, aşağıdaki hususlar ortaya konulmuştur:

- Küresel ısım, 1.5°C sınırı hedeflenmekle birlikte, sanayi öncesi seviyelere kıyasla 2°C'nin oldukça altında kalmalıdır.
- Taraflar, iddialı olması ve iddia seviyesi her yeni planla yükseltilmesi gereken ulusal iklim planları ya da ulusal olarak belirlenmiş katkılar ("*nationally determined contributions*", NDC'ler) hazırlamak zorundadır.
- Taraflar mevcut NDC'lerin, ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelere kıyasla 2°C'de sınırlamak bakımından yetersiz olduğu yönünde endişelerini dile getirmiştir.
- Taraflar, 2030 hedeflerine (%40 azaltım) ulaşmak için 2020'ye kadarki azaltım çabalarının yoğunlaştırılması ve güçlendirilmesi çağrısında bulunmuştur.
- Fosil yakıtların kullanımına yakın zamanda son verilmelidir, zira bu, aşırı miktarda CO2 emiyonlarının başlıca nedenidir.
- Zengin ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri emiyon azaltımlarında finansal olarak destek-

lemeleri beklenmektedir.

- 2020 ve sonrasında, artık Ek I ve Ek II ülkeleri arasında bir ayırım kalmayacaktır.

Avrupa Birliği (AB)

16. TFEU² m. 191 AB'nin çevresel hedeflerini içermektedir (karardaki hukuki gerekçe 2.53'te atıf yapılmıştır). AB, çevresel politikasını uygulamak için, 2003 ETS Direktifi denilen (Direktif 2003/87/EC) ve bilahare değiştirilen direktif dâhil olmak üzere pek çok direktif kabul etmiştir (uyuşmazlığa konu karardaki hukuki gerekçe 2.58 ve devamına bakınız).

17. 2009'da ETS Direktifi değiştirildiğinde, Avrupa Konseyi "2020 itibariyle, tehlikeli iklim değişikliğinden kaçınmak için bilimsel olarak gerekli görülen, özellikle Avrupa Konseyi'nin [Mahkeme'nin notu: 1990'a kıyasla sera gazlarının AB emisyonlarının] %30 azaltım hedefi doğrultusunda, %20'den fazla genel bir azaltımı (...)" gerçekleştirme hedefini bildirmiştir. Bu hedef, 2020 itibariyle %30 azaltım taahhüdünün – kısaca özetlenirse – diğer ülkelerin de buna katılması şartına bağlandığı Direktifte detaylandırılmıştır. Geniş ifadesiyle, ETS sistemi şu şekilde açıklanabilir: AB'deki şirketlerden ETS sistemi kapsamına girenler, yani enerji sektöründekiler gibi enerji-yoğun şirketler, ancak emisyon ödeneklerinden vazgeçerlerse sera gazı salabilirler. Bu ödenekler satın alınabilir, satılabilir ya da depolanabilir. 2013-2020 aralığında ETS şirketlerinin salmasına izin verilen toplam sera gazı miktarı 2005'e kıyasla 2020 itibariyle %21 azaltım sağlanana kadar her yıl %1.74 oranında azalacaktır.

18. O zamandan beri AB, hukuki gerekçe 3.7'den de görülebileceği üzere, 2020 için %20, 2030 için en az %40 ve 2050 için %80-95 oranında emisyon azaltımını taahhüt etmiştir. AB, 2009 Emek Paylaşımı Kararı ("2009 Effort Sharing Decision", Decision 406/2009/EC) temelinde, 2020 için %20 azaltım hedefinin, ETS-olmayan sektörler yönünden, Hollanda'nın 2005'e kıyasla %16 azaltım gerçekleştirmesini gerektirecek bir etkisi olduğuna karar vermiştir. Belirtildiği üzere, ETS sektörü, 2005'e kıyasla AB genelinde %21 azaltım hedefine bağlı kalmak zorundadır. Mevcut tahminlere göre, AB'nin bir bütün olarak 2020'de 1990'a kıyasla %26-27 emisyon azaltımını gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Hollanda'daki durum

19. 2011'e kadar Hollanda, bir Ek I ülkesi olarak, 2020 için 1990'a kıyasla %30 azaltım hedefiyle başlamıştır (bakınız uyuşmazlığa konu karardaki hukuki gerekçe 2.71, Balkenende hükümetinin 2007 'temiz ve sürdürülebilir' ("*schoon en zuinig*") çalışma programına atıfla). 12 Ekim 2009 tarihli bir mektupta İskân, Mekânsal Planlama ve Çevre Bakanlığı Kopenhag'daki görüşmelerde (COP 15) Temsilciler Meclisi'ni Hollanda hedefleri hakkında bilgilendirmiştir: "Şu ana kadar gelişmiş ülkeler tarafından teklif edilen toplam emisyon azaltım hedefleri, 2 derece hedefini erişilebilir kılmak için güvenilir şekilde ilerlemek bakımından gerekli olan 2020'de %25-40 azaltımı gerçekleştirmek yönünden yetersizdir."

20. Bundan sonrasında (2011'den sonra) Hollanda'nın azaltım hedefi, 2020 için AB ge-

2 Treaty on the Functioning of the European Union, "AB'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma". (ç.n.)

nelinde %20, – ki bu, Hollanda için, her biri 2005'e kıyasla ETS-olmayan sektör bakımından en az %16 ve ETS sektörü bakımındansa %21 azaltıma karşılık gelmektedir – 2030 için en az %40 ve 2050 için en az %80-95 azaltım hedefine uyulması amacıyla düzeltilmiştir. (ayrıca bakınız bu hükümdeki hukuki gerekçe 3.7). 6 Eylül 2013'te, enerji tüketimini azaltmayı ve yenilenebilir enerjinin payını arttırmayı amaçlayan Sürdürülebilir Büyüme için Enerji Anlaşması tesis edilmiştir.

21. Bölge mahkemesinin kararında, mevcut ve teklif edilen politika temelinde hala, Hollanda'nın 2020'de 1990'a kıyasla %14-17 CO2 azaltımını gerçekleştireceği varsayılmıştır. Bu miktar şu anda %23'tür (belirsizlik marjı dikkate alındığında, %19-27). Aradaki fark, dayanak yılı olan 1990'daki CO2 emisyonlarının geçmişe etkili olarak düzeltilmesi (arttırıldığı) gerçeğiyle büyük oranda açıklanabilir. Hollanda Enerji Araştırmaları Merkezi ("Energy Research Centre of the Netherlands, *Energieonderzoek Centrum Nederland*", ECN), PBL Hollanda Çevresel Değerlendirme Ajansı ("PBL Netherlands Environmental Assessment Agency, *Planbureau voor de leefomgeving*", PBL), İstatistik Hollanda ("Statistics Netherlands, *Centraal Bureau voor de Statistiek*", CBS) ve Hollanda Girişim Ajansı ("Netherlands Enterprise Agency, *Rijksdienst voor Ondernemend Nederland*", RVO) tarafından hazırlanan Ulusal Enerji Geleceği ("The National Energy Outlook, *Nationale Energieverkenning*", NEV) adlı yıllık raporda, 2015'te aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

"2014 NEV'den bugüne kadarki gelişmeler

(...) Bir önceki NEV'le ilişkili olarak bir diğer değişiklik de sera gazı emisyonlarını belirleme yöntemine ilişkindir. NEV 2014 daha eski IPCC rehberlerine (1996) dayanırken, bu NEV en güncel IPCC rehberlerini kullanmaktadır (2006). Bunun ve tarımdaki metan seviyelerini belirleme yöntemindeki değişikliklerin (CO2 karşılıkları olarak ifade edilen) bir sonucu olarak, ülke genelinde emisyonlar yukarı yönlü olarak düzeltilmiştir (1990-2013). (...) Değişiklikler 2013 sonrası dönem için de tahminlere dayalı olarak yukarı yönlü bir etki yaratmaktadır."

ECN tarafından 18 Ekim 2016'da yayınlanan bir basın duyurusunda da araştırma merkezi şu ifadelerle yer vermiştir: *"Genel olarak değerlendirildiğinde bu değişiklikler önceki beklentiye kıyasla görece daha güçlü bir sera gazı emisyonu azaltımı ile sonuçlanmıştır. Bu kulağa iyi haber gibi gelmektedir. Ancak, daha yakından bakıldığında görülmektedir ki değişikliğin sadece küçük bir kısmı haklı olarak iyi haber olarak nitelendirilebilir. 1990-2020 yılına ait toplam emisyonlar birlikte 2014 NEV'de tahmin edilenden çok daha yüksek bir seviyededir. Bu ise en nihayetinde iklim için önem arz eden esas şeydir. (...) İlk bakışta, yapılan düzeltme iyi haber gibi görünmektedir, ancak iklim için mevcut %23 azaltım senaryosu aslında 2014 NEV'deki %17 senaryosundan daha da kötüdür."*

Urgenda, yeni hesaplama metodunun IPCC'nin metodolojisiyle uyumlu olduğunu kabul etmiştir.

22. Paris Anlaşması'na cevaben, PBL, 18 Kasım 2016 tarihli raporunda karbon bütçesinin sıklığını ve küresel ölçekte daha sıkı bir iklim politikasına, bahse konu ülkelerin hâlihazırda politikalarından çok daha iddialı olması gereken bir politikaya olan ihtiyacı açıklamıştır. PBL'e göre, Hollanda politikası Paris Anlaşması ile paralellik sağlanması için kısa

sürede sıkılaştırılmalıdır.

23. 2016 NEV, başka hususların yanı sıra, aşağıdakileri belirtmektedir:

“1990-2020 arası sera gazı emisyonları neredeyse mahkeme kararıyla emredilen seviyeye indi

1990’da yukarı yönlü olarak düzeltilen emisyonlar ve yeni tahminler uyarınca, ‘teklif edilen politikalar’ senaryosunda sera gazı emisyonlarının ulusal seviyesi 1990 ile 2020 arasında yüzde 23 azalmış olacaktır (yüzde 20-26). Dolayısıyla yüzde 23’lük tahmin değeri 2015’te mahkeme tarafından Hollanda devletine emredilen yüzde 25 azaltıma yaklaşmaktadır. Ancak, hesaplanan yüzde 20-26 bant genişliği, pek çok belirsizlik olduğunu göstermektedir.”

24. Halk Sağlığı ve Çevresel Koruma Ulusal Enstitüsü’ne (“National Institute for Public Health and Environmental Protection, *Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu*”, RIVM) göre, 2017’deki Hollanda’daki CO₂-eq emisyonları 1990’a kıyasla %13 düşmüştür. 2017 NEV, başka hususların yanı sıra, aşağıdakileri belirtmektedir:

“Beklenen sera gazı emisyonları azaltımı 2020’de yüzde 23’te seyredecek, ancak büyük belirsizlik hâkim

(...) Dolayısıyla 1990 ve 2020 arası beklenen sera gazı emisyonları azaltım seviyeleri önceki NEV’deki gibi yüzde 23 olacaktır. Bu, mahkemenin Urgenda kararına uymak için yeterli değildir. Ancak hala yüzde 19’dan 27’ye kadar bir belirsizlik marjı vardır ki bu, büyük oranda, geleneksel kömür-yakmalı termik santrallerin kullanımına yönelik belirsizliğe dayanmaktadır.

25. Hükümet Koalisyon Anlaşması’nda (2017), sera gazı emisyonlarını 2030’da en az %49 azaltma niyetini göstererek bir İklim Anlaşması duyurmuştur. Bu niyet, Ekonomik İşler Bakanlığı’nın 23 Şubat 2018 tarihli bir mektubunda tekrar edilmiştir (Ek: S75). Bakanlık, 2030 itibarıyla kömür-yakmalı tüm termik santralleri kapatma planını ilan etmiştir. Koalisyon Anlaşması’nda hükümet, Paris hedefine ulaşmak için gücü dâhilindeki her şeyi yapmanın Hollanda’nın görevi olduğunu ki bu uğurda Hollanda’nın eşiği AB’den yüksek tuttuğunu, nitekim 2030’da %40 azaltımın, 1.5°C hedefi bir yana 2°C hedefine erişmek için bile yeterli olmadığını yazmıştır.

26. Hollanda diğer sanayileşmiş ülkelere kıyasla görece yüksek bir kişi başı CO₂ emisyonuna sahiptir. Emisyonlar söz konusu olduğunda, Hollanda şu anda 208 ülke arasında 34. sıradadır. Daha yüksek emisyonlara sahip 33 ülkenin sadece dokuzu daha yüksek kişi başı emisyonuna sahiptir ve bunların hiçbiri de AB Üye Devleti değildir. Hollanda’daki toplam sera gazı emisyonlarından %85’i, büyük oranda enerji sektöründen kaynaklanan CO₂ emisyonlarıdır. CO₂ emisyonları Hollanda’da 1990’dan beri nadiren düşmüştür ve hatta geçen birkaç yıl içinde yükselmiştir. Azaltım, diğer sera gazlarının emisyonunun azaltılmasından kaynaklanmaktadır. 2008-2012 döneminde, en büyük 15 AB Üye Devleti %11.8 azaltım gerçekleştirmişken ve AB bütün olarak %19.2 azaltım sağlamışken, aynı süreçte Hollanda CO₂-eq’da %6.4 oranında bir emisyon azaltımı gerçekleştirmiştir. Bunun da ötesinde, 2008-2012 dönemindeki azaltımın %30-50’si kriz kaynaklıdır. Ekonomik kriz olmasaydı, söz konusu süreçte emisyonlar büyük ölçüde daha yüksek ve azaltım ise daha az olurdu.

Urgenda’nın talebi ve dayanağı (özetle)

27. Hukuki gerekçeler 3.8 ve 3.9'da incelendiği üzere, istinaf süreci, Urgenda'nın, bölge mahkemesi tarafından kabul edilen, Devlet'e Hollanda sera gazı emisyonu kümülatif hacmini 2020 sonu itibariyle 1990 yılına kıyasla (Kyoto baz yılı) en az %25 azaltacak bir azaltımı gerçekleştirmesinin emredilmesi iddiasına ilişkindir.

28. Urgenda mahkeme kararıyla büyük oranda aynı fikirdedir. Urgenda'ya göre Devlet sera gazı emisyonlarını azaltmak için çok az şey yapmaktadır ve Devlet sorumluluklarını üstlenmelidir. Urgenda ciddi bir tehlike olduğuna (tehlikeli iklim değişikliği) ve hızlı bir müdahale olmadığı sürece dünyanın, dünya nüfusunun önemli bir kısmı için büyük oranda yaşanmaz hale gelecek bir istikamette gittiğine ve iklim sisteminin ataletinden dolayı dünyayı yeniden yaşanabilir kılmamanın zor olacağına inanmaktadır. Bu bağlamda Urgenda, başta kararda da geniş şekilde ele alınan IPCC AR4 ve AR5 olmak üzere, güvenilir yayınlara atıf yapmaktadır. Urgenda bunun küresel bir sorun olduğunu, Devlet'in emisyonlara sadece Hollanda sınırları dâhilinde müdahale edebileceğini ve mutlak veriler ışığında Hollanda emisyonlarının daha az olduğunu ve iklim probleminin dünya genelinde bir sorun olduğu gözetilirse, yüklendiği azaltımın küresel ölçekte okyanusta bir damlaya karşılık geldiğini kabul etmektedir. Ancak diğer yandan, en azından Urgenda'nın iddiasına göre, Hollanda, Sanayi Devrimi'nden bu yana fosil enerji kaynaklarının kullanımından kâr etmiş olan ve etmeye de devam eden zengin ve gelişmiş bir ülke, BM İklim Sözleşmesi bakımından bir Ek I ülkesidir, yine Hollanda dünya üzerindeki en yüksek kişi başı sera gazı emisyonu oranına sahip ülkelerden biridir – başta atmosferde uzun süre kalan tehlikeli CO2 olmak üzere - ve BM İklim Sözleşmesi'nin Hollanda tarafından imzalanması ve onaylanması basit bir formalite olarak kalmamalıdır. Hakkaniyet gerekleri uyarınca, Sözleşme gelişmiş ülkelerin ulusal ölçekte liderlik etmesini şart koşmaktadır (Madde 3). Bundan da öte, Urgenda 2011'e kadar Hollanda'nın kendi belirlediği 2020 sonu itibariyle %30 azaltım hedefini çıkışı noktası olarak aldığına işaret etmektedir. Bu hedef sonradan 2020 sonu itibariyle – AB genelinde - sadece %20 azaltım hedefine indirilmiştir ki bu açıkça, sıkı bir politik karar alım sürecinden kaynaklanmaktadır. Ancak Devlet, bu azaltım için herhangi bir bilimsel (iklim bilimi) gerekçe göstermeyi başaramamıştır. Bu esnada, Paris Anlaşması kabul edilmiş, bu anlaşma nezdinde Hollanda 2°C küresel ısınma sınırının oldukça altında kalabilmek için sera gazı emisyonları azaltımını gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Hollanda ayrıca 1.5°C küresel ısınmayı hedefleme niyetini de beyan etmiş ve 2020'ye kadar azaltım hedeflerinin güçlendirilmesi çağrısı yapmıştır. Devlet kendi emisyonlarının mutlak verilere göre daha az olduğu savına dayanarak sorumluluğundan kurtulamaz. Kontrol edilemeyen iklim değişikliği ile ilintili ciddi riskler göz önüne alındığında, Devlet'in özen yükümlülüğü derhal önlem almasını gerektirmektedir.

29. Yukarıdaki tüm hususlar ve özellikle Devlet'in "ataleti", yani 2020 sonu itibariyle daha fazla emisyon azaltımı taahhüdünde bulunmadaki başarısızlığı dikkate alındığında, Urgenda Devlet'in kendisine karşı hukuka aykırı davrandığı, zira böylesi bir tutumun uygun sosyal yönetimi ihlal ettiği ve AİHS'nin 2. (yaşam hakkı) ve 8. maddelerinde (bu olaydaki ciddiyette bir öze ve kapsama sahip zararlı çevresel etkilerden korunma hakkını da kapsayan,

aile hayatı) düzenlenen pozitif ve negatif özen yükümlülüğüne aykırı olduğu kanaatindedir.

Devletin savunması (özetle)

30. Devlet iklim sorununu ve küresel ısınmanın 2°C'nin altında kalması için sera gazı emisyonlarının azaltılması gereğini kabul etmektedir. Bu bağlamda Hollanda, AB genelinde 2030 için minimum %40 ve 2050 için %80-95 azaltıma mutabık kalarak ciddi bir taahhütte bulunmuştur. Bundan da öte Devlet 2030 için %49 azaltım yönünde ulusal bir taahhüdü dahi kabul etmiştir. Ancak iklim bilim insanları farklı azaltım yolları olduğu konusunda da mutabıktır. Emisyonları 2020 sonu itibariyle %25-40 azaltma yönünde kesin bir gereklilik söz konusu değildir. Devletin politika üretme kapsamı, sanayinin, finansın, enerji arzının, sağlık hizmetlerinin, eğitimin ve savunmanın menfaatleri gibi tüm menfaatler dikkate alındığında, en uygun azaltım yolunu seçmeyi de kapsar. Bu, siyasi bir sorudur. Güçler ayrılığı ("*trias politica*"), hâkimleri bu nevi kararlar vermekten yasaklar. Devlet, tüm sözleşme yükümlülüklerine ve uluslararası anlaşmalara uygun davrandığını vurgularken, 'su yatağı etkisi' ve 'karbon sızıntısı' gibi negatif etkilerden de endişe etmekte ve alınacak önlemlerin eşit şartlar sağlama pahasına alınmaması gerektiğini belirtmektedir. Bundan da öte Devlet, Avrupa ETS sistemi ile bağlıdır ve bu sistem bağlamında kendisine izin verileden daha fazlasını yapamaz. Devlet, mutlak veriler ışığında Hollanda emisyonlarının daha az olmasının konuyla çok ilgili olduğu ve Hollanda'nın küresel iklim değişikliği problemini tek başına çözemeyeceği görüşündedir. Devlet, bilimsel açıdan, iklim probleminin ciddiyeti ve muhtemel çözümler konusunda pek çok belirsizlik olduğu gerçeğine de özellikle dikkat çekmektedir. IPCC de pek çok belirsizliğe işaret etmiştir. Azaltım senaryoları (temsili yoğunluk yolları, "representative concentration pathways", RCP'ler) devasa bir bant genişliğine sahiptir - 450 senaryosu tek elverişli senaryo değildir, ayrıca kararlar vermek ve senaryolar üretmek de IPCC'nin işi değildir - ve bundan da öte bu senaryolar her bir ülke özelini hedeflemekte, bundan ziyade dünya genelindeki toplumlara hedeflemektedir (tüm ülkeler birlikte). Ayrıca Urgenda, adaptasyonun yaratacağı imkânları hafife almaktadır.

Son olarak Devlet, NEV'in yeni hesaplama yöntemi dikkate alındığında, benimsenen ve önerilen güncel politikaya göre, her ne kadar bu tek başına karara uyulması için yeterli olmayabilirse de 2020 sonu itibariyle %19-27 azaltımın gerçekleştirilmesinin şimdiden beklendiğine işaret etmektedir.

Devletin esas soruna ilişkin istinaftaki istinaf gerekçeleri ve Urgenda'nın karşı istinaftaki istinaf gerekçeleri

31. Devlet karara katılmamaktadır ve istinaf başvurusunu süresi içinde yapmıştır. Devlet, esas soruna ilişkin 29 istinaf gerekçesiyle uyumsuzluğu bir bütün olarak Mahkeme'ye sunmayı amaçlamaktadır.

32. Karşı istinaftaki istinaf gerekçesinde Urgenda, bölge mahkemesinin AİHS m. 34 uyarınca Urgenda'nın bu süreç içerisinde AİHS m. 2 ve m. 8'e dayanamayacağı yönündeki görüşüne karşı çıkmaktadır.

33. Her iki tarafın istinaf gerekçeleri doğrultusunda Mahkeme, yukarıda da belirtildiği üzere, 2020 itibarıyla en az %25 azaltımdan daha fazlasına izin veremeyeceği hususu saklı kalmak üzere, uyuşmazlığı bütünlüğü içerisinde yeniden inceleyecektir.

Değerlendirme:

AİHS m. 2 ve 8 ve Devletin (kısmi) kabul edilemezlik savunması

34. Mahkeme ilk önce Urgenda'nın karşı istinaftaki istinaf gerekçesini değerlendirecektir. Bununla bağlantılı olarak, Mahkeme ayrıca, esas soruna ilişkin istinaftaki birinci istinaf gerekçesinde açıklanan, Urgenda'nın, kişiler ve Hollanda dışındaki gelecek nesiller adına hareket ettiği ölçüde, iddialarının kabul edilemezliği yönündeki Devlet'in iddiasını inceleyecektir. Her iki mesele de, değerlendirilmeleri esasen usul kuralı mahiyetinde olan düzenlemelere, ismen sırasıyla AİHS m. 34'e ve Hollanda Medeni Kanunu Kitap 3 Bölüm 305'a dayandığından birbiriyle bağlantılıdır.

35. Devlet'e benzer şekilde, bölge mahkemesi de AİHS m. 34'ten, Urgenda'nın doğrudan AİHS m. 2 ve m. 8'i öne süremeyeceği sonucunu çıkarmıştır. Bu vesileyle, bölge mahkemesi, AİHS m. 34'ün (sadece) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) erişimi düzenlediği gerçeğini görememiştir. Bu maddeden açıkça görüldüğü üzere, vatandaşlar, STK'ler ve kişi grupları – AİHS'de düzenlenen haklarının ihlal edildiğini öne sürdükleri müddetçe - Strazburg'daki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne erişim imkânına sahiptirler. AİHM bu maddeyi (özetle) şu şekilde açıklamıştır: 'kamu yararına davalar'³ açılmasına izin verilmemektedir ve sadece menfaati etkilenen iddia sahibi AİHM'e başvurabilir. AİHM, Hollanda mahkemelerine erişimle ilgili kesin bir cevap ise vermemiştir. Bu mümkün de değildir, zira bu husus Hollanda hâkimlerinin yetki alanına girer. Bunun anlamı, AİHS m. 34'ün Urgenda'nın bu davada AİHS m. 2 ve m. 8'e dayanmasının engellenmesi için dayanak olarak kullanılamayacağıdır.

36. Hollanda mahkemelerine erişimin belirlenmesinde söz Hollanda hukukundadır – bu süreçte Urgenda davaları bakımından özellikle, çıkar gruplarının grup davalarına izin veren Hollanda Medeni Kanunu Kitap 3 Bölüm 305a. Devletin yargı yetkisi kapsamındaki kişiler mahkeme önünde AİHS m. 2 ve m. 8'i öne sürebileceği gibi, Urgenda da Hollanda Medeni Kanunu Kitap 3 Bölüm 305a uyarınca bunu yapabilir. Bu nedenle Urgenda'nın karşı istinaftaki istinaf gerekçesi iyi bir dayanağa sahiptir.

37. Hollanda vatandaşlarının bugünkü nesli adına Hollanda topraklarında sera gazı emisyonlarına karşı çıktığı ölçüde Urgenda'nın iddiasının kabul edilebilir olduğu konusunda taraflar arasında bir uyuşmazlık yoktur. Ancak, Mahkeme tarafından anlaşıldığı üzere, Devlet'e göre, Urgenda Hollanda vatandaşlarının gelecek nesilleri ya da yabancıların şimdiki ya da gelecek nesilleri adına dava açamaz. Devlet'in bu istinaf gerekçesini öne sürmekte bir menfaati yoktur, zira Urgenda'nın iddiası, Urgenda sırasıyla Hollanda vatandaşlarının ve AİHS m. 1 bağlamında Devlet'in yargı yetkisine tabi kişilerin şimdiki nesilleri adına hareket ettiği ölçüde zaten kabul edilebilirdir. En nihayetinde, Hollanda vatandaşlarının şimdiki neslinin, bununla sınırlı olmasa da özellikle bu gruptaki genç kişilerin, küresel sera gazı emisyonları

3 'public interest actions', Türkçe'de "halk davası" olarak bilinen, Latince aslı *actio popularis* olan terimdir. (ç.n.)

gerekli şekilde azaltılmazsa hayatları boyunca iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle baş etmek zorunda kalacak olduğu gerçeği şüphesiz ki ortadadır. Bu nedenle Mahkeme, bu istinaf gerekçesinde Devlet tarafından öne sürülen soruları incelemek zorunda değildir.

38. Bundan da öte Mahkeme Urgenda'nın iddiasında yeterli menfaate sahip olduğu görülmüştür. Sözlü savunmalarda Devlet'in öne sürdüğünün aksine, Urgenda'nın menfaati, tehlikeli iklim değişikliğinin sadece bugün değil, kesinlikle yakın gelecekte de mevcut gerçek bir tehdit olduğu yönündeki detaylı şekilde açıklanmış iddialarında yeterli açıklıkla ortaya konulmuştur. Şayet Devlet'in argümanındaki niyeti bu idiyse, Urgenda'nın süreci başlatmak için bu iddialarını önden ispatlamasına gerek yoktur. Devlet'in, bu davanın Urgenda tarafından temsil edilmek dahi istemiyor olabilen kişileri de kapsadığı iddiası, yasa koyucunun bu meseleyi açıkça kabul ettiği (Meclis Kayıtları II, 1991/92, 22 486, no. 3, s. 22) Hollanda Medeni Kanunu Kitap 3 Bölüm 305a'nın kanun yapımı sürecine ait şu alıntı tarafından çürütülmektedir: *“Grup davasında gruplaşma için uygun menfaatler finansal menfaatler olabilir, ancak daha idealist menfaatler de olabilir. Bir grup davası, insanları doğrudan etkileyen ya da insanların belirli bir mahkûmiyet nedeniyle savunmak istedikleri menfaatleri koruyabilir. İdealist menfaatler söz konusu olduğunda, mevzubahis menfaatlere toplumun her bir üyesinin aynı değeri atfedip atfetmediği ilgi dışıdır. Dava ile korunmaya çalışılan menfaatlerin toplumdaki diğer grupların fikirleri ve görüşleri ile çelişiyor olması dahi mümkündür. Bu husus tek başına bir grup davasına halel getirmeyecektir. (...) Açıkça tanımlı bir başka grup kişinin menfaatlerinin söz konusu olması zorunlu değildir. Belirlenemeyen, son derece geniş kişi gruplarının menfaatlerini ilgilendiren bir durum da söz konusu olabilir. (...)”*

Değerlendirme:

İddia edilen hukuka aykırılık

39. Urgenda iddiasını, Devlet'in, Hollanda Medeni Kanunu Kitap 6 Bölüm 162 ve AİHS m. 2 ve m. 8 uyarınca kendisine karşı hukuka aykırı davrandığı iddiasına dayandırmıştır. Mahkeme öncelikle Urgenda'nın AİHS m. 2 ve 8'i öne sürmesini değerlendirecektir.

AİHS m. 2 ve 8

40. AİHS m. 2 tarafından korunan menfaat, yaşam hakkını etkileyen ya da tehdit eden çevreye ilişkin durumları da kapsayan, yaşam hakkıdır. Yine AİHS m. 8 de çevreye ilişkin durumlarda uygulanabilir. Madde 8, eğer (1) bir eylem ya da ihmal aile hayatı ve/veya özel hayat üzerinde olumsuz etkiye neden olursa ve (2) bu olumsuz etki asgari bir ağırlık eşliğine ulaşırsa uygulanabilir.

41. AİHS m. 2 ve 8 uyarınca hükümet, söz konusu menfaatlerin gelecekte ihlal edilmesini önlemek için somut önlemler alma şeklindeki pozitif yükümlülük dâhil olmak üzere (kısaca: özen yükümlülüğü) her iki madde tarafından da korunan menfaatlere ilişkin olarak pozitif ve negatif yükümlülüklerle sahiptir. Eğer söz konusu menfaat henüz etkilenmemiş olmakla birlikte, bir eylem/faaliyet ya da doğal olay nedeniyle etkilenme tehlikesi altındaysa, bu men-

faatlerden birinin ya da daha fazlasının gelecekte ihlale uğramasının söz konusu olacağı kabul edilir. AİHS m. 8 kapsamında korunan bir menfaatin potansiyel ihlali bakımından, somut ihlalin asgari ağırlık eşiğini aşması gerekmektedir. (diğer örneklerin yanı sıra bakınız: Öner-yıldız/Türkiye, (AİHM 30 Kasım 2004, no. 48939/99), *Budayeva ve diğerleri/Rusya* (AİHM 20 Mart 2008, no. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 ve 15343/92), *Kolyadenko ve diğerleri/Rusya* (AİHM 28 Şubat 2012, no. 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 ve 35673/05), ve *Fadeyeva/Rusya* (AİHM 9 Haziran 2005, no. 55723/00).

42. - İddiaya göre burada uygulanabilir olan - gelecekteki ihlalleri önlemek için somut önlemler alma şeklindeki pozitif yükümlülüğe ilişkin olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi AİHS m. 2 ve 8'in hükümete «imkânsız ya da orantısız bir yük» yüklemeyecek şekilde yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir. Pozitif yükümlülüğün burada da geçerli olan bu genel sınırlandırılması, hükümetin sadece makul ve gerçek ve yakın bir tehlike durumunda almaya yetkili olduğu, bildiği ya da bilmesi gereken somut önlemleri almak zorunda olduğu belirtilerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından somutlaştırılmıştır. Burada (yakın) ihlalin mahiyeti önemlidir. Etkili bir koruma, ihlalin hükümetin erken müdahalesiyle mümkün olduğunca engellenmesini gerektirir. Hükümet, alacağı önlemleri seçmekte 'geniş bir takdir hakkına' sahiptir.

43. Kısaca, AİHS madde 2 uyarınca Devlet yargı yetkisi dâhilindeki vatandaşların yaşamlarını korumak şeklinde bir pozitif yükümlülüğe sahipken, AİHS madde 8 de aile hayatını ve özel hayatı koruma yükümlülüğünü doğurmaktadır. Bu zorunluluk, bu maddelerde düzenlenen hakları tehlikeye sokacak kamusal ya da özel tüm aktiviteler ve doğası itibarıyla tehlikeli olan endüstriyel faaliyetler yönünden de kesinlikle geçerlidir. Eğer hükümet gerçek ve yakın bir tehlikenin varlığından haberdarsa, Devlet ihlali engellemek için mümkün olduğunca fazla önleyici tedbir almak zorundadır. Bu doğrultuda, Mahkeme öne sürülen (yakın) iklim tehlikelerini değerlendirecektir.

Tehlikeli iklim değişikliği? Durumun ciddiyeti.

44. Mahkeme, bazıları yukarıda detaylandırılan, dava süresince ortaya konulan olgular ve durumları çıkış noktası olarak almaktadır. Açıklığın sağlanması adına, Mahkeme en önemli unsurları aşağıda listelemektedir:

- Kısmen fosil kaynakların yakılmasının neden olduğu, insan kaynaklı sera gazı emisyonları ile küresel ısınma arasında direkt, doğrudan bir ilişki vardır. Salınan CO2 atmosferde, daha uzun değilse, yüzlerce yıl asılı kalmaktadır.
- Sanayi öncesi dönemlerden bu yana, Dünya 1.1°C kadar ısınmıştır. 1850 ile 1980 arasında küresel ısınma seviyesi 0.4°C kadardır. O zamandan beri ve 40 yıldan daha az süredir, Dünya 0.7°C derece kadar daha ısınmış ve bugünkü 1.1°C seviyesine ulaşmıştır (Urgenda'nın sözlü savunması sırasında gösterdiği üçüncü slayttaki '1880-2017 Küresel Isınma (NASA)' diyagramına bkz). Bu küresel ısınmanın, esasen salınan sera gazlarının tam ısıtma etkisini ancak 30 ya da 40 yıl sonra göstermesi nedeniyle daha da artması

beklenmektedir.

- Eğer Dünya 2°C'den ciddi şekilde daha fazla bir sıcaklıkla ısınır, bu durum artan deniz seviyeleri nedeniyle daha fazla taşkına, daha yoğun ve uzun sıcaklık dönemleri nedeniyle sıcaklık baskısına, kötüleşen hava kalitesi nedeniyle artan oranda yaygınlaşan solunum yolları hastalıklarına, (orman yangınlarıyla birlikte) kuraklığa, bulaşıcı hastalıkların artan yayılımına ve sağanak yağışlar nedeniyle ciddi sellere, yiyecek besin ve içme suyu arzında kesintiye neden olacaktır. Ekosistemler, flora ve fauna da ayrıca etkilenecek ve biyoçeşitlilik kaybı ortaya çıkacaktır. Devlet, Urgenda'nın bu hususlardaki iddialarına (gerekçe göstererek) cevap vermekte başarısız olmuş ve Urgenda'nın, bu yüzyılın ikinci yarısında yetersiz bir iklim politikasının yalnızca Batı Avrupa'da bile yüzlerce ve binlerce mağdur yaratacağı iddiasına karşı bile çıkmamıştır.
- Küresel ısınma sürdükçe, artacak olan sadece bunun sonuçlarının ağırlığı değildir. Atmosferdeki CO2 birikimi iklim değişikliği sürecinin bir 'taşma noktasına' ulaşmasına neden olabilir ki bu da, ani iklim değişikliği ile sonuçlanabilir ve buna ne insan türü ne de doğa uygun şekilde kendini hazırlayabilir. Böylesi bir 'taşma noktası'na ulaşma riski, 1 ile 2°C derece arasında bir sıcaklık artışıyla «keskin bir hızla» artmaktadır (AR5, s. 72).
- Küresel ölçekte, sera gazı emisyonları artmaya devam etmektedir. Bakınız, diğerlerinin yanı sıra, Urgenda tarafından sözlü savunmalar esnasında gösterilen 2. slayt: Küresel Atmosfer Araştırması için Avrupa Veri Tabanı ("*European Database for Global Atmospheric Research*", EDGAR) 2017, 'LULUCF dâhil, gaz ve kaynak türü başına küresel sera gazı emisyonları (*Global greenhouse gas emissions, per type of gas and sources, including LULUCF*)'.
- Hollanda'daki CO2 emisyonu da olabildiğince yüksek seyretmektedir. Hollanda'daki sera gazı emisyonlarındaki küçük azalma sadece diğer daha az zararlı sera gazlarındaki emisyonun düşüşüne bağlanabilir (bakınız sözlü savunmasında Urgenda tarafından gösterilen 16. slayt). CO2 esas sera gazıdır ve Hollanda'daki tüm sera gazı emisyonlarının %85'inden sorumludur.
- Taraflar arasında dahi küresel ısınma artışının, sanayi öncesi seviyelere kıyasla en azından 2°C'nin oldukça altında tutulması gerektiği ve 'güvenli' sıcaklık artışının ise 1.5°C'yi aşmaması gerektiği konusunda görüş birliği vardır.
- 2°C hedefinin gerçekleştirilmesi için, atmosferdeki sera gazı yoğunluğu 450 ppm'i geçmemelidir. (Paris Anlaşması'nda konulan) 1.5°C hedefi içinse sera gazlarının küresel yoğunluğu önemli oranda daha az, yani 430 ppm'den daha az olmalıdır. Mevcut yoğunluk ise 401 ppm'dir. Bunun anlamı, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun ancak çok az artabileceğidir. 1.5°C hedefine ulaşma ihtimali şu anda düşüktür. Hollanda'nın da Paris Anlaşması'nı imzalayarak taahhüt ettiği, küresel ısınmayı 2°C'nin oldukça altında tutma gereği ise en azından hatırı sayılır ölçüde bir çabayı gerektirecektir.
- Gerekli emisyon azaltımını sağlamak uzun sürdükçe, salınan toplam CO2 miktarı daha fazla ve bakiye karbon bütçesinin tüketilmesi daha yakın olacaktır (ayrıca bakınız uyuş-

mazlığa konu karardaki hukuki gerekçe 4.32 ve oradaki diyagramlar).

45. Yukarıda açıklananlardan açıkça görüldüğü üzere Mahkeme, şimdiki nesil vatandaşların yaşam kaybı ve/veya aile hayatının bozulması sonucuyla karşılaşmaları yönündeki ciddi riskle sonuçlanan tehlikeli bir küresel ısınma tehdidi gerçeğinden söz etmek gerektiğine inanmaktadır. Mahkeme tarafından yukarıda gözetildiği üzere, AİHS m. 2 ve 8 uyarınca Devlet'in bu gerçek tehlide karşı koruma yükümlülüğü vardır.

Devlet 2020 sonu itibariyle en az %25 azaltım yapmayarak hukuka aykırı mı hareket etmektedir?

46. Nihai hedef açıktır ve taraflar arasında tartışmaya da konu değildir. 2100 yılından itibaren, küresel sera gazı emisyonları tamamıyla sona ermek zorundadır. Taraflar, 2050 itibariyle 1990'a kıyasla %80-95 azaltım yönündeki ara hedef konusunda da farklı fikirlere sahip değildir. Urgenda da hükümet tarafından ortaya konulduğu üzere 2030 itibariyle 1990'a kıyasla %49 azaltım hedefini benimsemektedir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık Devlet'ten 2020 sonu itibariyle 1990'a kıyasla en az %25 azaltımı gerçekleştirmesinin talep edilip edilemeyeceği sorusuna ilişkindir. Urgenda, Hollanda vatandaşlarını gerçek ve yakın iklim değişikliği tehdidine karşı korumak için böyle bir azaltımın gerekli olduğu görüşündedir. Ancak Devlet, AB seviyesinde mutabık olunan şekliyle, 2020 itibariyle 1990'a kıyasla %20 azaltımdan daha fazlasını taahhüt etmek istememektedir. Devlet'in, yukarıda açıklanan gerçek ve yakın tehditlere rağmen 2020 sonu itibariyle en az %25 azaltım yapmayarak Urgenda'ya karşı hukuka aykırı hareket edip etmediği araştırılmalıdır. Aşağıdaki değerlendirmeler bu bağlamda konuyla ilişkilidir.

47. İlk olarak Mahkeme, 2017'de Hollanda'daki birlikte tüm sera gazlarının emisyonunun 1990'a kıyasla %13 azaldığı gerçeğini çıkış noktası olarak almaktadır. Bunun için yeni hesaplama yöntemi kullanılsaydı bile (bakınız bu hükümdeki hukuki gerekçe 21), 2030'da %49 hedefine ulaşmak için şimdi ile 2030 arasında çok ciddi bir çaba; Hollanda'nın şimdiki kadar gösterdiği sınırlı çabadan çok daha fazla bir çaba sarf edilmesi gerekecekti. Bunun yanı sıra, bu süreçte toplam emisyonların sınırlandırılması için azaltım çabalarına mümkün olduğunca erken bir aşamada başlanması gerektiği sabit bir gerçektir. Azaltımı ertelemek iklim için daha fazla riske neden olacaktır. Bir gecikme, nihayetinde, bu süreç içerisinde sera gazı emisyonlarının sürmesine mahal verecektir ki bu sera gazları atmosferde çok uzun süre asılı kalmakta ve küresel ısınmaya daha fazla katkı yapmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, kararın 2.29 ile 2.31 numaralı gerekçeleri arasında bahsedildiği üzere UNEP tarafından yapılan uyarılara dikkat çekmek ister. Ayrıca bakınız; PBL'in, Paris Anlaşması ile konulan iklim hedeflerine ulaşmanın sadece 2050'de düşük bir emisyon seviyesine erişmeyi içermediği, ancak bundan öte ve özellikle, kısa vadede atmosfere salınan her bir megaton CO₂'in küresel ısınmaya katkı sağladığı düşünüldüğünde, düşük kümülatif emisyonları gerçekleştirmeyi içerdiğini vurguladığı 9 Ekim 2017 tarihli raporu (Devlet'in 77 sayılı Ek'i), s. 60. 2030'a kadarki süreçte azaltım hedeflerinin eşit şekilde dağıtılması Devlet'in 2020'de %20'den ciddi miktarda fazla bir azaltım gerçekleştirmesi gerektiği anlamına gelecektir. Ayrıca eşit bir dağılım, Devlet'in 2030 itibariyle %49 azaltım hedefi için başlangıç noktasını da

teşkil etmektedir ki bu, 2050 için %95 hedefinden doğrusal olarak çıkarılmıştır. Günümüz bakımından bir sonuç çıkarılacak olursa bu durum, Devlet'in Mahkeme'nin sorularını cevaplar larken doğruladığı üzere 2020 itibariyle %29 azaltım anlamına gelecektir.

48. AR4'te IPCC, 2100'de 450 ppm'i aşmayan bir yoğunluk seviyesinin, 2°C hedefini erişilebilir tutmak için kabul edilebilir olduğu sonucuna varmıştır. Ardından IPCC, çeşitli azaltım senaryolarının bir analizi doğrultusunda (Kutucuk 13.7), bu yoğunluk seviyesine ulaşılması için Hollanda'nın aralarında bulunduğu Ek I ülkelerinin 2020'deki toplam sera gazı emisyonlarının 1990 seviyelerinden %25-40 daha az olması gerektiğini tespit etmiştir. AR5'te IPCC ayrıca 2°C hedefine erişmek için 450 ppm seviyesindeki yoğunluğun aşılmaması gerektiğini öne sürmüştür.

49. Devlet, AR5'te bu hedefe ulaşılmasını sağlayabilecek çeşitli emisyon azaltım yollarının sunulduğunu iddia etmiştir. Buna dayalı olarak Devlet, AR4'te söz edildiği üzere 2020 itibariyle %25-40 azaltımı çıkış noktası olarak almakla bölge mahkemesinin hata yaptığı görüşündedir. Mahkeme bu hususta Devlet'in görüşünü benimsememektedir. Mahkeme tarafından yukarıda belirtildiği üzere (bakınız hukuki gerekçe 12), AR5'te yer verilen senaryoların %87'si negatif emisyonların varlığına dayanmaktadır. Urgenda tarafından Ek 164 olarak deliller arasına sunulan Avrupa Akademileri Bilim Danışma Konseyi'nin ("*European Academies Science Advisory Council*") raporunda ('Negatif emisyon teknolojileri: Paris Anlaşması'nı gerçekleştirmekte hangi rolü hedefliyor?', '*Negative emission technologies: What role in meeting Paris Agreement targets?*') negatif emisyonlarla ilgili aşağıdakilere yer verilmiştir:

"(...) *Bu teknolojilerin* [Mahkeme'nin notu: negatif emisyon teknolojileri, ya da NET'ler] *sadece sınırlı miktarda ve bazı iklim senaryolarında öngörülen boyutta olmayan gerçek bir atmosferden karbonu silme potansiyeli taşıdığı sonucuna varıyoruz(...)*" (s. 1) "Şekil 1 sadece gereken köklü azaltımı göstermekle kalmamakta, ayrıca kaçınılması özellikle zor olan (bunlara hava ve deniz taşımacılığı ile tarımdan kaynaklanan süregiden emisyonlar da *dâhil*) kaynakları azaltma güçlüğünün de devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmaya yönelik pek çok senaryo, atmosferden CO2'i silebilecek gelecek teknolojilerinin var olacağını varsaymak zorundaydı." (s. 5)

"(...) *CDR'ın* [Mahkeme'nin notu: CO2'in atmosferden silinmesi] *senaryolara dâhil edilmesi, böyle teknolojiler var olsaydı ne olacağını bir öngörüsünden ibarettir. Bu, böylesi teknolojilerin erişilebilir olacağı ya da senaryo hesaplamalarında öngörülen seviyelerde işe yarayacağı anlamına gelmez. Bu itibarla, bu senaryoları, böylesi teknolojilerin yakın gelecekte erişilebilir olmasının ihtimallerine yönelik bir yargı içerir şekilde yanlış yorumlamak kolaydır.*" (s. 5).

Devlet, yeterli gerekçelendirme yapmayarak, bu hususa karşı çıkmakta başarısız olmuştur. Bu nedenle Mahkeme, belirli teknolojilerle yakın gelecekte CO2'in atmosferden silinmesi seçeneğinin son derece belirsiz olduğuna ve böylesi teknolojilere dayalı iklim senaryolarının mevcut durum göz önüne alındığında pek de gerçekçi olmadığına kanaat getirmektedir. Dolayısıyla AR5 çok pembe bir resim çizmiş olabilir ve IPCC'nin AR5'te listelediği "pek çok azaltma yolu"nun (s. 20) 2°C hedefine götüreceği gibi bir çıkarım doğrudan yapılamaz. Bundan da öte, Urgenda'nın öne sürdüğü ve Devlet'in de gerekçelerle karşı çıkmadığı üye-

re, AR5'te 2020 itibariyle herhangi bir azaltım yüzdesine yer verilmemesi anlaşılabilirdir zira 2014'te IPCC'nin odak noktası 2030 hedefleriydi. Bu açıdan da rapor, AR4'teki negatif emisyonları dikkate almayan azaltım senaryosunun geçerliliğini yitirdiğini ve bugün 2020 itibariyle %25-40'tan daha az bir azaltım hedefinin 2°C hedefine ulaşmak için yeterli olduğunu varsaymak için bir sebep vermemektedir. Mahkeme, Devlet'in özen yükümlülüğünün gereğini yapıp yapmadığını incelemek amacıyla, 2°C hedefine ulaşılması için 2020'de %25-40 emisyon azaltımının gerekli olduğu hususunu çıkış noktası olarak alacaktır.

50. Yeri gelmişken belirtilmelidir ki, 450 senaryosu 2°C hedefine ulaşmak için sadece %50'den daha fazla ('olma ihtimali olmama ihtimalinden daha yüksek') bir başarı şansı sunmaktadır. Bu hedefe ulaşılamaması yönünde ciddi bir risk bu senaryoyla da varlığını korumaktadır. Yine iklim biliminin bu süreçte güvenli bir sıcaklık artışının 2°C'den ziyade 1.5°C olduğunu doğruladığını not etmek gerekir. Bu görüş birliği, esasen 1.5°C hedefiyle, küresel ısınmanın 2°C'nin oldukça altında sınırlanması gerektiğinin kabul edildiği Paris Anlaşması'nda da ifade edilmiştir. 1.5°C hedefiyle uyumlu olan ppm seviyesi 430'dur ki bu, 2°C'nin 450 ppm seviyesinden düşüktür. Dolayısıyla 450 senaryosu ve 2020 itibariyle CO2 emisyonlarını %25-40 azaltma şeklinde tespit edilen gereklilik, Devlet'in özen yükümlülüğü belirlerken aşırı derecede karamsar çıkış noktaları teşkil etmemektedir.

51. Devlet %25-40 azaltım hedefinin uzun bir süredir farkındadır. 2020 sonu itibariyle böyle bir azaltımın 2°C hedefine erişmek için gerekli olduğu şeklindeki IPCC raporunun tarihi 2007'ye uzanmaktadır. O zamandan bu yana, neredeyse tüm COP'lar (Bali, Cancun, Dunban, Doha ve Varşova) bu %25-40 standardından söz etmiştir ve Ek I ülkeleri azaltım hedeflerini buna uygun hale getirmeleri konusunda uyarılmıştır. Bu durum doğrudan etki gösteren hukuki bir norm yaratmamış olabilir, ancak Mahkeme bunun, tehlikeli iklim değişikliğini önlemek için 2020 itibariyle en az %25-40 CO2 emisyonları azaltımı gerektiği gerçeğini doğruladığına inanmaktadır.

52. Son olarak, Hollanda'nın 2011'e kadar 2020'de %30 azaltımı kendi hedefi olarak benimsediğini hatırlatmak gerekmektedir (bakınız bu hükmün 19. hukuki gerekçesi). İskân, Mekânsal Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın 12 Ekim 2009 tarihli mektubundan da görülebileceği üzere bunun nedeni, %25-40 azaltımın '*2 derece hedefini erişilebilir kılmak için güvenilir bir şekilde ilerlemek*' bakımından gerekli olmasıdır. Bundan, Devlet'in kendisinin sözü edilenden daha az bir azaltımı içeren bir senaryonun elverişli olmadığına ikna olduğu gerçeğinden başka bir sonuç çıkarılamaz. Ancak Hollanda'nın 2020 için azaltım senaryosu hemen sonrasında aşağı yönlü olarak değiştirilmiştir. Fakat (daha yüksek) ara dönem azaltımlarını erteleme CO2 emisyonlarının devamına neden olacağı tartışmasız bir gerçekken ve bu durum sonunda daha fazla küresel ısınmaya katkı sağlarken, iklim bilimine dayanan bir gerekçe asla sunulmamıştır. Daha açıkça belirtmek gerekirse Devlet, 2020 itibariyle (AB seviyesinde) sadece %20 azaltımın şu anda neden güvenilir kabul edilebileceğine yönelik bir sebep, örneğin mevcut ertelenen azaltım teklifinin - diğer devletlerin de ortaklaşa katkılarıyla - nasıl 2°C hedefine götüreceğini ispatlayan bir senaryo, sunamamıştır. Ayrıca AB'nin kendisi de 2030 için %30 azaltımı tehlikeli iklim değişikliğini önlemek için gerekli görmüş-

tür (bakınız bu hükmün 17. hukuki gerekçesi).

53. Mahkeme, bölge mahkemesi tarafından hükmedildiği üzere, 2020 sonu itibarıyla en az %25 azaltım yükümlülüğünün Devlet'in özen yükümlülüğü ile paralel olduğu görüşündedir. Ancak Devlet, kendisinin hâlihazırda teklif ettiğiinden daha fazla azaltım önlemleri almak zorunda olmadığı şeklindeki görüşüne dayanan - neredeyse hepsi bu hükümdeki hukuki gerekçe 30'da özetlenen - çeşitli argümanlar öne sürmüştür. Yukarıda tartışılmadığı ölçüde Mahkeme şimdi bu argümanları değerlendirecektir.

Devletin Savunmaları

54. Devlet'in, ETS sisteminin Hollanda'nın CO2 emisyonlarını daha fazla azaltmak için önlemler almasının önünde engel oluşturduğu yönündeki savı dayanaksızdır. Meselenin çıkış noktası şudur ki, TFEU madde 193'e göre TFEU madde 192 uyarınca alınan koruyucu önlemler, bir Üye Devlet'i daha iddialı koruma önlemleri almaktan ve bu önlemleri sürdürmekten, söz konusu önlemler Anlaşmalarla uyumlu olduğu sürece alıkoymaz. Bunun anlamı, CO2 emisyonlarını ETS'den kaynaklanılardan daha fazla azaltan önlemlere, bu önlemler ETS'nin işleyişine ve sistemine kabul edilemez ölçüde müdahale etmediği müddetçe izin verilir. Devlet'in, önlem alınması halinde, bölge mahkemesinin öngördüğü hüküm nedeniyle bu istisnanın söz konusu olacağı yönündeki iddiası gerekçelendirilmemiştir ve bu nedenle akla yatkın değildir.

55. Devlet'e göre, Hollanda ETS sistemi kapsamına giren sera gazı emisyonlarını azaltan bir önlem alırsa bir 'su yatağı etkisi' oluşacaktır. Devlet, bunun gerçekleşeceğini çünkü ETS sistemi için oluşturulan emisyon tavanının bir bütün olarak tüm AB'ye uygulandığını iddia etmektedir. Dolayısıyla Hollanda'da daha az emisyon, AB'de başka bir yerde daha fazla emisyon için yer açacaktır. Bu nedenle, sera gazı emisyonlarını ETS çerçevesi altında azaltmaya yönelik ulusal önlemlerin bir anlamı yoktur, en azından Devlet bunu iddia etmektedir.

56. Bu sav, hatalı şekilde, diğer AB Üye Devletlerinin ETS sistemi içerisindeki erişilebilir emisyon tahsisini azami seviyede kullanacağını öngörmektedir. Tıpkı Hollanda gibi, diğer AB Üye Devletleri de CO2 emisyonlarını mümkün olduğunca azaltmakla ayrı ayrı yükümlüdür. Üye Devletlerin Hollanda'dan daha dar kapsamlı önlemler alacağı peşinen öne sürülemez. Tam aksine, Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, İsveç ve Fransa gibi diğer Üye Devletlere kıyasla, Hollanda'nın azaltım hedefleri çok daha geride kalmaktadır. Bundan da öte, Urgenda'ya göre, gerekçelerle ve İklim Değişikliğine ilişkin Danimarka Konseyi'nin ("*Danish Council on Climate Change*") bir raporu da (Ek U131) dâhil olmak üzere çeşitli raporların beyanlarıyla desteklendiği üzere, ETS ödeneklerinin arz fazlası ve 'piyasa denge rezervi'nin ('market stability reserve') zaman içerisindeki sönümlenme etkisi nedeniyle 2050'den önce bir su yatağı etkisinin oluşması imkânsızdır. Devlet, bu raporlara karşı çıkacak bir gerekçe göstermeyi başaramamıştır.

57. Devlet ayrıca 'karbon sızıntısı' riskine işaret etmiştir ki Devlet bunu, şirketlerin üretimlerini daha gevşek sera gazı azaltım yükümlülüklerine sahip diğer ülkelere kaydırması riski olarak algılamaktadır. Devlet, Hollanda'nın sera gazı emisyonlarını 2050'den önce

azaltmak için çabasını arttırırsa bu riskin ortaya çıkacağı yönündeki iddiasına bir dayanak sunamamıştır. Aynı şekilde Devlet, daha iddialı emisyon azaltımlarının Hollanda şirketleri için 'eşit fırsatlar yaratma' imkânına zarar vereceği yönündeki bağlantılı iddiasını da gerekçelendirebilmiş değildir. Devlet, özellikle de diğer AB Üye Devletlerinin daha sıkı bir iklim politikası izlediği göz önünde bulundurulursa (bakınız 26. hukuki gerekçe), bu iddialarını gerekçelendirmeliydi. Bundan da öte, diğer hususlarla birlikte TFEU m. 193 ışığında, daha fazla gerekçe olmaksızın (ki yoktur), Hollanda şirketleri için «eşit fırsatlar»ın sürdürülmemesinin belli bir hukuk kuralının ihlali teşkil edeceğini öne sürmek zordur.

58. Bu bağlamda, Devlet'in kendisinin 2030'da emisyonları %49 azaltma taahhüdünde bulunduğunu, bir diğer deyişle AB'nin taahhüt ettiğiinden daha yüksek bir taahhüdün söz konusu olduğunu ve belli ki yukarıdaki argümanların bu hususta belirleyici olmadığını not etmek gerekmektedir.

59. Devlet ayrıca adaptasyonun ve azaltmanın, iklim değişikliği risklerini azaltmak için tamamlayıcı stratejiler olduğunu ve Urgenda'nın Devlet'in aldığı ya da alacağı adaptasyon tedbirlerinin hakkını teslim etmediğini savunmuştur. Bu sav yerinde değildir. Her ne kadar iklim değişikliğinin sonuçlarının adaptasyonla hafifletilebileceği doğru olsa da, aşırı küresel ısınmanın muhtemel felaket sonuçlarının adaptasyonla yeterli şekilde önlenilebileceği henüz açık ya da olası değildir. Dolayısıyla adaptasyon tedbirleri almak her ne kadar Devlet için kesinlikle mantıklı olsa da, bu durum CO2 emisyonlarını planlanandan daha hızlı azaltma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.

60. Devlet bundan da öte 2020'de %25-40 emisyon azaltımı yüzdesinin Ek I ülkeleri için *bir bütün olarak* öngörüldüğünü ve bu yüzdenin, örneğin Hollanda gibi *tek bir* Ek I ülkesinin gerçekleştirmesi gereken emisyon azaltımı yönünden başlangıç noktası olarak değerlendirilemeyeceğini savunmuştur. Devlet, Hollanda için neden Ek I ülkeleri açısından bir bütün olarak uygulanandan *daha az* bir emisyon azaltım oranı uygulanması gerektiği konusunda bir dayanak sunamamıştır. Diğerlerinin yanı sıra AB emisyon azaltımlarının Üye Devletler arasında paylaşımına ilişkin AB'nin Emek Paylaşımı Kararı'nda da başlangıç noktası olarak alınan kişi başına GDP bazındaki orantılı dağıtım göz önüne alındığında bu yönde bir açıklık yoktur. Hollanda'nın, Ek I ülkeleri arasında en yüksek kişi başı GDP'lerden birine sahip olduğuna ve her halükarda söz konusu ülkelerin ortalamasından çok daha yüksekte bulunduğuna inanmak için nedenler mevcuttur. Bu husus, Hollanda'ya AB Üye Devletleri arasındaki en yüksek oranların arasında bulunan bir azaltım yüzdesi (2005'e kıyasla %16) tahsis edilen Emek Paylaşım Kararı Ek II'de de açıkça görülmektedir. Bu nedenle bir bütün olarak Ek I ülkeleri için söz konusu olanın, en azından Hollanda için de uygulanması gerektiğini varsaymak makuldür.

61. Devlet ayrıca mutlak veriler ışığında ve küresel emisyonlarla karşılaştırıldığında Hollanda sera gazı emisyonlarının minimal olduğunu, Devlet'in sorunu tek başına çözemeyeceğini, dünya genelinde işbirliği yapılması gerektiğini, Devlet'in sorumlu taraf/neden olan ('esas fail') değil ancak zarar veren taraf ('ikincil fail') olarak nitelendirilebileceğini ve bu hususun pek çok şeyin müzakerelere bağlı olduğu karmaşık kararları ilgilendirdiğini öne

sürmüştür.

62. Bu savlar, daha iddialı, gerçek eylemlerin yokluğunu gerektirecek mahiyette değildir. Mahkeme de bunun küresel bir problem olduğunu ve Devlet'in bu sorunu tek başına çözemeyeceğini kabul etmektedir. Ancak bu gerçek, Devlet'i, kendi topraklarında imkânları çerçevesinde diğer devletlerin çabalarıyla birlikte tehlikeli iklim değişikliğinin zararlarına karşı koruma sağlayacak önlemler alma yükümlülüğünden kurtarmaz.

63. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde de yer alan uluslararası hukukta genel olarak kabul gören ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadında da doğrulanan (*Tatar/Romanya*, AİHM 27 Şubat 2009, no. 67021/91 kısım 120) bir prensip olan ihtiyatlılık prensibi, Devlet'i iklim değişikliğinin belirsizliklerini ve diğer kuşkuları da (örneğin istinaf gerekçesi 8) dikkate almak zorunda olduğunu öne sürmekten alıkoymaktadır. Nihayetinde söz konusu belirsizlikler, örneğin bir 'taşma noktasının' ortaya çıkması nedeniyle, durumun şu anda öngörülenden çok daha kötü olabileceği anlamına da gelebilir. Bu nedenle emredilen azaltım senaryosunun etkililiğine ilişkin tam bir bilimsel kesinliğin bulunmaması durumu Devlet'in daha fazla önlem almaktan çekinebileceği anlamına gelmez. Yüksek olasılık, yukarıda açıklandığı üzere, yeterlidir.

64. Devlet'in illiyet bağı olmadığı iddiası da yerinde değildir. İlk olarak, bu dava bir emirde bulunulmasına ilişkin olup bir tazminat istemi içermemektedir, dolayısıyla illiyet bağı sadece sınırlı bir rol oynar. Bir emrin verilmesi için (kısaca) önlemler alınmasını gerektiren gerçek bir tehlike riski olması yeterlidir. Dahası, Devlet'in düşüncesinin izlenmesi halinde, böylesine karmaşık küresel bir sorun için etkili bir hukuki çözüm bulunamazdı. Bunun sonucunda, sorumluluğu bulunan her devlet, diğer devletler de önlem almazsa hiçbir önlem almak zorunda olmadığını savunabilirdi. Bu, kabul edilemeyecek bir sonuçtur, zira Urgenda ilgili tüm devletleri Hollanda mahkemeleri önüne getirme imkânına sahip de değildir.

65. Medeni Kanun Kitap 6 Bölüm 163 bağlamında gerekli illiyedin olmadığı savunmasına ilişkin olarak, Mahkeme her şeyden önce bu davanın bir emir talebini içerdiğini ve tazminat davası olmadığını belirtir. İhlal edilen kurallar (AİHS m. 2 ve 8) Urgenda'yı ve destekçilerini korumayı hedeflemektedir. Tek başına bu nedenle bile bu savunma reddedilmiştir.

66. Devlet'in geri kalan sürenin (2020 sonuna kadar) çok kısa olduğunu öne sürmek istediği ölçüde, bu sav reddedilmiştir. Karar verileli (ki bu karar muvakkaten icra edilebilir) üç yıl olmakla kalmamış, yukarıda anlatılanlar da Devlet'in iklim sorununun ciddiyetini uzun zamandır bildiğini ve 2011'e kadar politikasını %30 azaltıma hedeflediğini göstermiştir. Bu bakımdan, son derece gelişmiş bir ülke olan Hollanda'nın uzun süredir fosil yakıtlardan yararlandığı ve hala dünyadaki kişi başı sera gazı emisyonu en yüksek ülkeler sıralamasında yer aldığı da dikkat çeken bir husustur. Kısmen bu sebep uyarınca, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde ve Paris Anlaşması'nda da dile getirildiği üzere Devlet'in sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir.

67. Yeri gelmişken Mahkeme, özellikle de sanayileşmiş toplumumuzda, CO2 emisyonlarını azaltmak için alınacak önlemlerin esaslı olduğunu ve finansal ve diğer fedakârlıkları

gerekirdiğini kabul etmektedir ancak tehlike altında olan çok şey vardır: Dünya ekosistemlerinde geri dönülemez değişikliklerin olması riski ve gezegenimizin yaşanabilirliği. Devlet bu nedenle güçler ayrılığı sistemine müdahale edilmemesi gerektiğini, zira gerekli politika tercihlerini yapma yetkisinin mahkemelerde değil, uygun organ olan demokratik açıdan meşru hükümetlerde olduğunu savunmuştur. Söz konusu iddia bu davada reddedilmiştir, çünkü Devlet insan haklarını ihlal etmiştir ki bu durum, önlemlerin alınmasını gerekli kılmaktadır; aynı zamanda emisyonları azaltma emri Devlet'e bu emre nasıl uyacağını belirleme konusunda yeterli alan da bırakmaktadır.

68. Bu bağlamda Devlet bölge mahkemesi tarafından hükmedildiği üzere Hollanda emisyonlarının kümülatif hacmini sınırlamanın ancak meclisin veya alt hükümet organlarının yapacağı hukuki düzenlemelerle başarılabilceğini, bunun da esasa ilişkin bir bakış açısından, verilen emrin bir yasa yaratma emri olduğu anlamına geldiğini ve mahkemenin Devlet'e böyle bir emri verecek bir pozisyonda olmadığını savunmuştur. Ancak bölge mahkemesi isabetli olarak Urgenda'nın iddiasının meclisin veya alt hükümet organlarının yasa yaratmasını sağlama amacı gütmeydiğini ve Devlet'in emre nasıl uyacağı konusunda tamamen özgür olduğunu belirtmiştir. Emre uymanın ancak meclisin veya alt hükümet organlarının yasa yaratması halinde mümkün olabileceği doğru bile olsa, söz konusu mahkeme emri hiçbir şekilde böylesi bir düzenlemenin içeriğini tayin etmemektedir. Bundan da öte Devlet, emre uymanın neden sadece meclisin veya alt hükümet organlarının yapacağı bir yasal düzenlemeyle mümkün olacağını gerekçelendirememiştir. Urgenda, diğer hususların yanı sıra (yapılacak olan) İklim Anlaşması'na işaret ederek, emir uyarınca amaçlanan sonuca erişmek için meclis veya alt hükümet organları tarafından bir yasa yapılmasını gerektirmeyen pek çok seçenek olduğunu savunmuştur. Devlet yeterli gerekçe sunarak bu iddiayı çürütmeyi başaramamıştır.

69. Devlet ayrıca güçler ayrılığına ve Anayasamız uyarınca mahkemelerin rolüne de dayanmıştır. Devlet'e göre mahkemenin rolü, bölge mahkemesince yapıldığı üzere Devlet'e bir emirde bulunulmasını engeller. Bu savunma dayanaksızdır. Mahkeme, AİHS m. 2 ve 8 dâhil olmak üzere Hollanda'nın tarafı olduğu anlaşmaların doğrudan etkiyi haiz hükümlerini uygulamakla görevlidir. Nihayetinde söz konusu hükümler Hollanda hukukunun bir parçasını oluşturmaktadır ve hatta kendileriyle uyuşmayan Hollanda kanunlarının önüne geçmektedir.

70. Özetle Mahkeme, Devlet'in savunmalarını ikna edici bulmamıştır.

Sonuç

71. Özetlemek gerekirse yukarıdakilerden varılan sonuca göre, şu ana kadar Devlet, en azından kısa vadede (2020 sonuna kadar) tehlikeli bir iklim değişikliğini önlemek için çok az şey yapmıştır ve geri kalmamak için de çok az şey yapmaktadır. 2030 ve sonrası için konulan hedefler, önlemlerin şimdi alınmasını gerektiren tehlikeli bir durumun yakın olduğu gerçeğine gölge düşürmemektedir. Bu bağlamdaki risklere ek olarak, sosyal maliyetler de devreye girmektedir. Azaltım için önlemler daha geç alındıkça, erişilebilir karbon bütçesi daha çabuk ortadan kalkacak ve sonuçta Devlet tarafından da kabul edildiği üzere (İstinaf 5.28 Beyanı)

bu durum, 2050 itibariyle arzu edilen %95 azaltım seviyesine erişmek için daha sonraki bir aşamada daha iddialı önlemlerin alınmasını gerektirecektir. Bu bağlamda, AR5'ten alınan şu alıntı not etmeye değerdir (hükümdeki hukuki gerekçe 2.19'da atıf yapılmıştır): *"(...) 2030'a kadar bugünkünün ötesinde azaltma çabalarını ertelemenin, daha uzun süre-daha az emisyon seviyelerine dönüşümü ciddi şekilde daha da zorlaştıracacağı ve sıcaklık değişimini sanayi öncesi dönemlere kıyasla 2°C altında tutmaya yarayacak seçenek çeşitliliğini azaltacağı tahmin edilmektedir."*

72. Devlet AB seviyesinde 2020 itibariyle %20 azaltım hedefinin arkasına da saklanamaz. Öncelikle AB de, iklim bilimi bakış açısından 2020'de daha fazla azaltımı gerekli görmektedir. Buna ek olarak, bir bütün halinde AB'nin, üzerinde anlaşılan %20'den çok daha fazla olan, 2020'de %26-27 azaltımı gerçekleştirmesi beklenmektedir. Mahkeme ayrıca Hollanda'nın geçmişte bir Ek I ülkesi olarak iklim durumunun ciddiyetini muhtelif zamanlarda takdir ettiğini ve iklim bilimine dayalı savlar temelinde yıllarca 2020 itibariyle %30 şeklinde somut bir politika hedefiyle birlikte %25-40 azaltımı öngördüğünü dikkate almıştır. 2011'den sonra ise bu politika hedefi, bilimsel bir dayanak olmaksızın ve sera gazı emisyonlarının küresel ısınma bakımından doğurduğu daha ciddi sonuçlar hakkında her geçen gün daha fazla şey öğrenildiği gerçeğine rağmen, AB düzeyinde 2020 itibariyle %20 olarak aşağı yönlü değiştirilmiştir.

73. Buna dayanarak Mahkeme, Devlet'in emisyonları 2020 sonu itibariyle en azından %25 azaltmayı istemeyerek AİHS m. 2 ve 8 uyarınca özen yükümlülüğünü yerine getiremediği görüşündedir. 1.5°C hedefi ile bağlantılı daha da iddialı bir azaltımın dikkate bile alınmadığı yönündeki güncel öngörülerle bağlantılı olarak, en az %25 azaltım minimum sınırı olarak görülmelidir. Bu fikri oluştururken Mahkeme mevcut teklif edilen politikaya göre Hollanda'nın 2020 itibariyle %23 azaltım yapacağını dikkate almıştır. Bu oran %25'ten uzak değildir, ancak %19-27'lik bir belirsizlik marjı da söz konusudur. Bu belirsizlik marjı, azaltımın %25'ten (ciddi miktarda) az olmasının gerçek bir ihtimal olduğu anlamına gelmektedir. Böylesi bir belirsizlik marjı kabul edilemez. Bundan da öte, mevcut önlemlerin tehlikeli iklim değişikliğini önlemekte yetersiz olacağına ilişkin açık emareler bulunduğundan, mevcut politikanın gerçekten uygulanıp uygulanmayacağı sorusu dahi bir kenara bırakılarak, ihtiyatlılık prensibi de dikkate alınarak güvenilir ya da en azından mümkün olduğunca güvenilir önlemler alınmalıdır. Devlet tarafından da karşı çıkılmayan, - daha fazlası bir yana - 2°C ya da 1.5°C sıcaklık artışıyla bağlantılı çok tehlikeli sonuçlar, böylesi bir belirsizlik marjını da önlemektedir. Bu arada, bölge mahkemesinin dikkate aldığından daha da yüksek 1990 sera gazı emisyonları öngören 2015 NEV'in yeni hesaplama metodu nedeniyle %23'lük oran daha avantajlı hale gelmiştir. Bunun anlamı, gerçekte durum çok daha ciddi olsa da, teorik azaltım yüzdesinin daha kısa sürede gerçekleştirilebileceğidir (ayrıca bakınız bu hükümdeki hukuki gerekçe 21).

74. Bu gerekçelerle, Devlet'in geniş 'takdir yetkisine' dayanması da boşa çıkmaktadır. Mahkeme bundan da öte Devlet'in 2020'de en az %25 azaltım hedefini gerçekleştirmek için alacağı önlemleri seçmekte takdir yetkisi olduğuna dikkat çeker.

75. Devlet'in diğer savunmalarının tartışılmasına gerek yoktur. Yukarıda hukuki gerekçe 3.9'da gözetildiği üzere 2020 itibariyle en az %25'ten daha yüksek bir azaltıma hükmedilemez, bu nedenle Mahkeme bu konuyu burada bırakacaktır.

Sonuç beyanı

76. Yukarıdakilerin tümü Devlet'in (AİHS m. 2 ve 8 uyarınca özen yükümlülüğüne aykırılık nedeniyle) 2020 sonu itibariyle daha iddialı bir azaltımı hedeflemeyerek hukuka aykırı davrandığı ve Devlet'in 2020 sonu itibariyle emisyonları en az %25 azaltması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Mevcut durum ışığında, bölge mahkemesinin tehlikeli ihmalkârlık doktrini ile ilgili görüşüne yönelik Devlet'in istinaf gerekçesinin burada tartışılmasına gerek yoktur. Bu vesileyle karar onanmıştır. Esas soruna ilişkin istinaftaki istinaf gerekçeleri ayrı bir tartışmayı gerektirmemektedir. Bu istinaf gerekçeleri, karşı istinafin incelenmesi ile bağlantılı oldukları ölçüde yukarıda tartışılmıştır. Devlet, istinafta kaybeden taraf olarak, esas soruna ilişkin istinaf ile karşı istinaf giderlerini ödemeye mahkûm edilmiştir.

KARAR

Mahkeme:

- Lahey Bölge Mahkemesi'nin taraflar arasındaki davada verdiği 24 Haziran 2015 tarihli kararını onar;

• -

Devlet'i esas soruna ilişkin istinaf ile karşı istinafin yargılama giderlerini, Urgenda bakımından bu hükme kadar 411€ harç giderleri, esas soruna ilişkin istinafta 16,503€ ve karşı istinafta 8,256€ vekâlet ücreti olarak ödemeye mahkûm eder ve bu giderlerin işbu hükmün verilmesinden itibaren on dört gün içinde ödenmesini emreder, ödenmemesi halinde Hollanda Medeni Kanunu Kitap 6 Bölüm 119 uyarınca bahsi geçen sürenin sonundan itibaren ödemenin tam olarak yapıldığı tarihe kadar yasal faiz uygulanacaktır;

• -

İşbu hükmün muvakkaten icra edilebilir olduğunu bildirir.

Bu hüküm, mrs. M.A.F. Tan-de Sonnevile, S.A. Boele ve P. Glazener tarafından 9 Ekim 2018'de bir mahkeme katibinin huzurunda açık duruşmada verilmiştir.

Urgenda İklim Değişikliği Davası

AXEL GOSSERIES • REFİA KADAYIFÇI • SERDE ATALAY

Hollanda'daki ünlü Urgenda Vakfı iklim davasının üç yıldır beklenen istinaf kararı, Lahey İstinaf Mahkemesi tarafından 9 Ekim 2018'de açıklandı. Bu yayın vasıtasıyla sizlere, iklim mücadelesinin hukuki boyutu bakımından çok büyük önem taşıyan bu kararın gayri resmi Türkçe çevirisini ve karar üzerine bir değerlendirme yazısı sunuyoruz. Çevre hukuku ve çevre mücadelesiyle bağlantısı içerisinde insan hakları hukuku tartışmaları bakımından dönüm noktası niteliğinde olabilecek bu kararın Türkçeye çevrilerek mümkün olduğunca geniş bir kitleye yayılmasını sağlamak, Ekoloji Kolektifi olarak çevre mücadelesinde hukuki veri üretimi misyonumuzun doğurduğu bir nevi gerekliliktir. Zira bu karar, içerdiği geniş kapsamlı olgusal temel ve hukuki muhakeme ile Türk hukuku bakımından çevre mücadelesine farklı bir perspektiften yaklaşılmasını sağlayacak potansiyelde olması açısından da büyük önem taşımaktadır.